

בשבילי אורייתא - ווארקא

לז"נ הגה"צ רבי שמחה בונם ליברמאן זצ"ל
והרבנית הצדיקת חוה שאשא מווארקא

✡
הרב יצחק מאיר ליברמאן שליט"א

חג

השבועות

הלכה ומנהג

גיליון ר"ד סיון תשפ"ג

יו"ל ע"י:

בשבילי אורייתא - ווארקא

הרב יצחק מאיר ליברמאן שליט"א

רחוב אמרי ברוך 1א

בני ברק
ישראל

Bishviley Orayso - Vurke

1 a Imrei Baruch st

Bnei Brak

Israel

053-313-1230

bishvileyorayso@gmail.com

כל הזכויות שמורות:

סיון תשפ"ג

גיליון ר"ד

תוכן עניינים

• פרק א' - בחודש השלישי

עמוד ו'

ערב ר"ח
יום המיוחס
שלשת ימי הגבלה
תחנון
תספורת
תספורת כשחג ביום א'
נישואין
תענית חתן
ריקודים
סגולת הימים

• פרק ב' - סדר ימי קבלת התורה

עמוד י"

א' סיון
יום השני
יום השלישי
יום הרביעי
יום החמישי
יום אחד הוסיף משה
יום שבת

• פרק ג' - חג השבועות

עמוד יב

בחמישים לספירה
מתן תורה בחג השבועות
שמות החג
זמן מתן תורתינו
שני לחמים
עשבים ואילנות
שטיחת עשבים ביו"ט
אילנות בבית הכנסת
בגדי יו"ט מיוחדים

• פרק ד' - אפייה ובישול בשר וחלב

עמוד יז

עוגה חלבי בתנור פרווה

עוגה חלבי בתנור בשרי
הכשרת התנור
אפיית חלות
תנור פירוליטי
כיריים קרמיות
כיריים אינדוקציה

• פרק ה - לישת עיסה בחלב

עמוד יט

איסור לישת עיסה בחלב
דבר מועט
שינה צורת פת
צורת מאפים שרגילים בבשר
מאפים מתוקים

• פרק ו - ערב חג השבועות עמוד כא

הקזת דם
הקזה כשחל חג ביום א'
עדות המזרח
גזית צפרניים
פתיל צף
שעון שבת
נייר אלומיניום
נר נשמה
הדלקה מנר יארצייט
נר להדליק ממנו

• פרק ז - מהלכות עירוב תבשילין עמוד כד

עירוב תבשילין
פת ותבשיל
סוג תבשיל
שיעור
הכנת העירוב בעיו"ט
ברכה
עירוב לחימום
עירוב למסופק

• **פרק יא - תיקון ליל שבועות**

עמוד לו

תיקון ליל שבועות
סדר לימוד
תורה שבע"פ
נשים בתיקון
שיחת חולין
שניה
טבילה לפני עלוה"ש

• **פרק יב - ברכות השחר**

עמוד לח

ברכת ענט"י
א' נשמה המעביר שינה
שיתין נשמין
ברכת התורה
ישמע מאחר
כוונה עד למחרת
ישן בערב יו"ט
לגמור סדר לימודו
ברכה אחר עלוה"ש
שומר כשישן לפני תפילת שחרית

• **פרק יג - מנהגי היום עמוד מב**

אקדמות
מותי נאמר
מגילת רות
קריאת מגילת רות בציבור
תהלים
מאכלי חלב
בשר וחלב

• **פרק יד - המתנה בין חלב לבשר**

עמוד מה

הפסקה בין בשר לחלב
ברכה אחרונה - שעה
גבינה קשה - רכה
תבשיל גבינה

עירוב ההדלקת נר
בני בית נטפלים לעירוב
נוסע מביטו
מערב לאחרים
עירוב גדול העיר
אכילת ע"ת בשבת
בישול ביו"ט בעוד יום גדול
הנמכת אש
קיפול בגדים שטיפת כלים

• **פרק ח - הדלקת נרות ביום טוב**

עמוד ל

הדלקת נרות ביו"ט
הדלקה לפני סעודה
הדלקה לפני שקיעה
הוצאת דיסקיות ושועה
היתוך הנר

• **פרק ט - תפילת ערבית, שהחיינו**

עמוד לא

תפילת ערבית בלילה
מערבית
סדר התפילה
שהחיינו בקידוש
שהחיינו להוציא אחרות

• **פרק י - סעודת ליל שבועות, יעלה ויבא בברכהמ"ז**

עמוד לג

קידוש בלילה
בציעה מעליונה
בשר ודגים
בעצרת בעינו נמי לכם
חלב בליל שבועות
יעלה ויבא בברכהמ"ז
שכח יעלה ויבא
למדנו חקין
אשה ששכחה י"ו

רחיצת ידיים
המתנה ממתני
גבינה צהובה
קטן בהמתנה בב"ח

• פרק טו - בשר וחלב על
שולחן אחד

עמוד מט

בשר וחלב על השולחן
שני מכרים
שומר לאדם אחד
החלפת מפה
שיש מטבח
דבש וחלב
ברכת עוגת גבינה עמוד נ
כמות קמח
שכבה דקה בצק
עוגה לא אפוייה

• פרק טז - מעלת היום

עמוד נא

מעלת היום
חשיבות היום
ריבוי מאכל לכבוד יו"ט
גילו ברעדה
יום דין לתורה

• פרק יז - רחיצה ביום טוב

עמוד נג

חימום מים לרחיצת פניו
חימום מים לרחיצת כל הגוף
רחיצת כל הגוף
רחיצה במים שהוחמו מעיו"ט
מקלחת צוננת למצטער

חימום מים לרחיצת תינוק
רחיצת תינוק ביו"ט
מים שהוחמו בדוד שמש
רחיצת פניו במי דוד שמש
סבון, סחיטת שערות

• פרק יח- כמה מהלכות
יום טוב

עמוד נו

כירה חשמלית
כירה עם שסתום בטחון
תה
קילוף פרי, ירק
סינון אטריות
טחינת פירות

• פרק יט- פנינים על חג
השבועות

עמוד נח

לפי מדרגתו בטהרה
משה הוסיף יום אחד מדעתו
כפה עליהם הר כגיגית
זמן מ"ת ביום נ' מיום שני של פסח
המכיר את מקומו
איך זיל גמור
כמה זמן ארך מעמד קבלת התורה
וימד לה שש שעורים
רחל עיקרה של בית
ותקח נעמי את הילד

זכר ולעילוי נשמת

איש היקר והמוחזק שבאנשים, רודף צדקה וחסד, מוקיר רבנו ותלמידיו, הון, פזיר נתן לאביונים, משרר לבבות בתפילותיו, אוהב ונחמד על הבריות, טוב לב, עניו ושפל רוח,

הרה"ח ר' חיים בער ירמיהו ליברמן ז"ל

בן אדאמיר הגויצ' רבי שמחה בונם ליברמן זצוק"ל

שנלבי"ג בשבת קודש פי' "זאתה תצוה" וגו' "ויקחו אלך" וגו' ט' באדר תשע"ח

פרק א חג השבועות ראש חודש סיון

בחודש השלישי

א. בחדש השלישי לצאת בני ישראל ממצרים¹, ביום ראש חודש סיון הגיעו בני ישראל למדבר סיני, ושם קבלו את התורה.²

ערב ר"ח

ב. ערב ראש חודש סיון, יש שנהגו להתענות ולהרבות בתפילה.³

יום המיוחס

ג. יום ב' בסיון נקרא בפי העולם, יום המיוחס⁴, בספה"ק כתבו שימים האלה מסוגלים לטהרה, ענוה, אחדות, ולהבנה בתורה.⁵

----- מקורות וציטוטים ----- =

¹ שמות י"ט. במס' שבת (פ"ו:) אמר רבא דכולי עלמא בר"ח אתו למדבר סיני, כתיב הכא ביום הזה באו מדבר סיני וכתיב התם החודש הזה לכם ראש חדשים, מה להלן ראש חודש אף כאן ראש חודש.

² שבת פ"ו:

³ פר"ח (סי' תי"ז) מביא מהר"מ קורדיבארו שקרא יום כיפור קטן. מג"א (סימן תי"ז ס"ק ג'). משנ"ב (סוס"ק ד'). וכתב השל"ה הק' (ענייני תפילה וקריאה בס"ת) חובת התפילה ובקשה להשי"י בכל צרכינו וכו' וביותר שיהי' לו זרע כשר עד עולם, עת רצון לתפילה זו בערב ר"ח סיון הוא החודש שבו נתנה התורה ואז נקראים בנים לד'. החתם סופר נהג, יחד עם בני ישיבתו להתענות וכו'. ס' מועד לכל חי (סי' ח' א'). מנהגי מהר"ם אש.

⁴ כתב הערוך השולחן (תצ"ד ז') באותו יום אמר להם משה לקדשם ורגילין לקרותו יום המיוחס מפני זה. ועוד מפני שביום זה חל יוה"כ. ובס' עירין קדישין מהרה"ק מרוזין. ליקוטי מהרי"ח. שער יששכר (חודש סיון אות ה').

בתשו' האלף לך שלמה (סי' של"א) נקרא יום המיוחס, כיון שהוא בין שני ימים מקודשים בין ר"ח וימי הגבלה, ככתענית (י"ח). הואיל ומוטל בין שני ימים טובים עשאוהו כיו"ט.

⁵ חיד"א בס' לב דוד (פרק ל"א) ויחן שם ישראל כאיש אחד, ועי"ז פסקה זוהמתינו וזכינו לקבל התורה, ומן הוא והלאה, הימים הללו קדש הם, ומסוגלים ליטור, ואף גם זאת ימים טובים לקנות ענוה ואחדות עם ישראל, ואף גם להבין ולהשכיל בתורה.

ומביא מבעל המכתם, שבימי הפרישה נמסרו להם סודות ועניינים נפלאים שהיו מועילים מאוד ליחידי סגולה. וא"כ אם יתעורר אדם בימים האלו, בענוה ובאחדות והשתדלות להבין התורה לפי מדרגתו, אין ספק דשעתא קיימא ליה.

שלשת ימי הגבלה

ד. ביום ג' בסיון, מתחילים שלושת ימי הגבלה, מפני שבאותו יום, בשנת צאתם ממצרים, נאמר לישראל מצות הגבלת העם סביב ההר.⁶ בספה"ק כתבו בענין הנהגות בקדושה יתירה בימים אלו.⁷

תחנון

ה. מתחילת חודש סיון עד ח' בו, אין אומרים תחנון, ואין מתענים ואין מספידים בו.⁸ יש נוהגין לא לומר תחנון עד י"ב או י"ג לחודש.⁹

תספורת

ו. יש מקומות שנוהגים להסתפר בשלשת ימי הגבלה¹⁰, ויש שנהגו כבר מר"ח סיון.¹¹ ובשם האריז"ל איתא שלא להסתפר עד ערב חג השבועות.¹² וכל אחד ינהג כמנהגו.¹³

תספורת כשחג השבועות ביום ראשון

ז. כשחל חג השבועות ביום ראשון, יכול להסתפר בערב שבת שלפניו, גם המתנהג כמנהג האר"י ז"ל.¹⁴

----- מקורות וציונים -----

⁶ שמות (י"ט יב) והגבלת את העם סביב לאמרה שמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו וגו'.
⁷ בסידור ר' שבתאי שנהגו פרישות בג' ימים אלו. וכ"כ א"ר בשם שכנה"ג והטעם נראה דבו נאמר, היו נכונים לשלשת ימים וגו'. מועד לכל חי (סי' ח' ה'). כנסת הגדולה (תצ"ד הגה"ט). מקור חיים (סי' תצ"ד).

⁸ מהרי"ל (ה'ל' שבועות). רמ"א (סי' תצ"ד ב'). במג"א (תצ"ד סעיף ד'). שו"ע הגרש"ז (סי' כ'); לפי שמייד אחר ראש חודש התחיל משה להתעסק עמם בענין קבלת התורה, בג', ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. בד', מצות הגבלה. בה', פרישה. משנ"ב (סי' ח').

⁹ שיירי כנסת הגדולה (סי' תצ"ד). מג"א (סי' קל"א סי' יח). משנ"ב (שם סי' ל"ו).

¹⁰ מג"א (סי' תצ"ג סי' ה'). כפה"ח (סי' מ"ד). משנ"ב (שם סי' ט"ו).

¹¹ דרך החיים (סי' קכ"ז סי' ד').

¹² שער הכוונות (פ"ו ע"ד). כפה"ח (סי' י"ג). מנהג חב"ד. בתשו' רב פעלים (ח"ד סי' ט"ו) החמיר גם לחתן שמתחתן בג' ימי הגבלה.

¹³ חק יעקב (סי' תצ"ג). משנ"ב (סי' ט"ו). בשעה"צ, בספק אין להחמיר בדבר שהוא רק מצד המנהג.

נישואין

ח. מותר לערוך נישואין מג' ימי הגבלה, ג' סיון¹⁵, ויש מקילין מראש חודש סיון¹⁶. ויש מחמירין מלישא עד ערב חג השבועות¹⁷.

תענית חתן

ט. חתן, מתענה בימים אלו¹⁸, אם לא במקום חולשה, ויש מקילין¹⁹.

ריקודים

י. יש פוסקים המסתפקים אם להקל בריקודין ומחולות של רשות²⁰, ויש אוסרים²¹. ויש המתירים ריקודים מר"ח סיון²².

----- מקורות וציונים ----- =

¹⁴ החיד"א (מו"ב סי' ח' ס"ק רכ"א) מביא דברי הרש"ש (נהר שלם) כשחל מ"ט בשבת, הסתפק אם מותר לגלח במ"ח, וכתב החיד"א שיגלח בערב שבת שלא יכנס לחג כשהוא מנוול, וכן עיקר. כפה"ח (סי' תצ"ג ס"ק י"ג). מנחת אלעזר (ח"ג סי' ס"ה). ס' מנהגי א"י (פ' כ"ג אות כ"א) מס' נהר פקוד, שכן מנהג המקובלים וסייעתם, לגלח יום מ"ח כשחל מ"ט בשבת.

¹⁵ מג"א (סי' תצ"ג ס"ק ה'). חק יעקב (סי' תצ"ג ס"ק ה'). שו"ע הגרש"ז (סעיף ו'). חיי אדם (כלל קל"א סי"א). משנ"ב (שם ס"ק טו).

¹⁶ דרך החיים (סי' קצ"ז). משנ"ב (סי' תצ"ג ס"ק טו) מביאו. ובשעה"צ (ס"ק יג). ובס"ק יד כתב: שבספק אין להחמיר בדבר שהוא רק מצד המנהג. בתשו' דברי מלכיאל (ח"ג סי' כ"ג) שמנהג מקומו לישא מר"ח גם בב' סיון.

בס' מבית לוי, שהכל לפי צורך הענין ולכתחילה יעשה מג', ובשעת הדחק אפשר לעשות מר"ח סיון.

¹⁷ אורחות חיים לר"י לוניל. מהרי"ל. לבוש (סי' תצ"ג ב'). ט"ז.

¹⁸ מג"א (סי' תקע"ג א') מט"א (סי' תרכ"ה ס"ב) מבית לוי (פ' פ"א) שמתענה אם לא במקום חולשה.

¹⁹ א"ר (סי' תקע"ג) בשם נחלת שבעה. אשל אברהם (בוטשאטש). משנ"ב (ס"ק ז'), דיש מקילין בכל הימים שאין אומרים תחנון. וראה מטה אפרים (סי' תרכ"ב) במקום צורך, מיחוש לחולה, תשישות, המיקל לא הפסיד.

²⁰ א"ר (סי' תצ"ג ס"ק ב'). פמ"ג (א"א ס"ק א'). שעה"צ (שם ס"ק ד).

²¹ הליכות שלמה (פרק י"א סעיף ט"ו). מבית לוי.

²² תשו' דברי מלכיאל (ח"ג סי' כ"ג) להקל בריקודין מר"ח סיון. כיון שא"א בו תחנון ממילא אין בו דין אבילות. וכ"ה במהרי"ל. כפה"ח (סי' תצ"ג ס"ק ט').

ולכבוד הכנסת ספר תורה מותר לנגן בגי' ימי הגבלה²³.

סגולת הימים

יא. איתא בספרים הק', שהימים האלה מסוגלים לטהרה, עונה, אחדות ולהבנה בתורה²⁴.

----- מקורות וציטוטים -----

דעת הגאון רבי שמואל דוד הכהן גרוס שליט"א, שמר"ח סיון אפשר להקל **בשמיעת מוזיקה**. וריקוד בסעודות מצוה.

²³ הליכות שלמה (שם).

²⁴ חיד"א לב דוד (פרק ל"א) ימים אשר נחו בהם היהודים לפני ההר הגדול במעלה וכו' ויחן שם ישראל כאיש אחד, ועי"ז פסקה זוהמתינו וזכינו לקבל התורה. ומן הוא והלאה, הימים האלה קודש הם, ומסוגלים להיטהר וכו' ואף גם זאת ימים טובים לקנות עונה ואחדות עם ישראל וכו' ואף גם להבין ולהשכיל בתורה וזאת מצאנו לחד מקמיא רבינו בעל המכתם ז"ל אמר מר כח אין שבימי הפרישה נמסרו להם סודות ועניינים נפלאים שהיו מועילים מאוד ליחידי סגולה, וז"ש אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו וכו'. וא"כ אם יתעורר האדם בימים האלו בעונה ובאחדות והשתדלות להבין התורה לפי מדרגתו, אין ספק דשעתא קיימא ליה. עבודת ישראל שבועות (ד"ה ביום הזה).

פרק ב סדר ימי קבלת התורה

א' סיון

יב. בראש חודש סיון הגיעו בני ישראל למדבר סיני, ובאותו היום לא נאמר להם מידי, משום חולשא דאורחא²⁵.

יום השני

יג. ביום השני בסיון עלה משה רבינו בהשכמה לדי²⁶. נאמר לו לאמר לישראל שישמרו ברית ד'. והייתם לי סגולה מכל העמים, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ד' נעשה.

יום השלישי

יד. ביום השלישי בהשכמה עלה משה לה' וישב משה את דברי העם אל ה': ויאמר ד' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגו'. והגבלת את העם סביב לאמור השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו וגו'.

יום הרביעי

טו. משה עלה לד' ואמר שהעם רוצים לשמוע בעצמם מה: ויאמר ד' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם²⁷. והיו נכונים ליום השלישי וגו'. ואל משה אמר עלה אל ד' אתה ואהרן נדב ואביהו ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחוק²⁸.

----- מקורות וציטוטים ----- =

²⁵ שבת פ"ו:

²⁶ שמות י"ט ג'. וברש"י שם.

²⁷ שמות י"ט ט'.

²⁸ רש"י משפטים (כ"ד א') פרשה זו נאמרה בד' סיון. ודעת הרמב"ם שזה היה אחרי מתן תורה.

יום החמישי

טז. וישכם בבוקר ויבן מזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל²⁹. וישלח את נערי ב"י ויעלו עולות ויזבחו זבחים וגו'. ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ד' **נעשה ונשמע**³⁰. ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ד' עמכם על כל הדברים האלה.

יום אחד הוסיף משה מדעתו

יז. יום אחד הוסיף משה רבינו למצוות פרישה, מדעתו, והסכים הקב"ה עמו, ונתנה התורה בז' סיון³¹.

יום שבת

יח. בשבת בבוקר היו קולות וברקים וענן כבד על הר סיני וקול שופר חזק מאוד ויחרד כל העם אשר במחנה³². ויוצא משה את העם לקראת הא' מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר. ומשה עלה אל ההר ואהרן והכהנים כל אחד התקרב בדרגה בפני עצמו³³. וידבר א' את כל הדברים האלה לאמר וגו'.

----- מקורות וציטוטים -----

²⁹ שבת פ"ח.

³⁰ משפטים (כ"ד ז'), שבת פ"ח.

³¹ שבת פ"ו: נחלקו רבנן ורבי יוסי.

³² יתרו י"ט ט"ז.

³³ יתרו י"ט כ"ד.

פרק ג חג השבועות

בחמישים לספירה

יט. חג השבועות הוא ביום חמישים לספירת העומר, כמ"ש בתורה³⁴ עד ממהרת השבת השביעית תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לד'³⁵.
ומדוע חג שבועות נחשב מיום העומר, נאמרו כמה טעמים;
א. מפני שנאמר ביצי"מ בהוציאך את העם ממצרים תעבדו"ן גו"ן יתירה לרמז על חמישים יום³⁶.
ב. בכדי שיוכל כל אחד לספור בעצמו אפילו כשלא נמצא בישוב³⁷.
ג. כדי לספור ימים אלה שהם ימי צער ולשוב לד' וירחם עלינו³⁸.

מתן תורה בחג השבועות

יח. מדוע לא מוזכר בתורה, שהתקיימה "מתן תורה" בחג השבועות;
א. מפני שהתורה נצחית ולא שייך לקבוע רק יום מסוים לכך³⁹.
ב. בתפילה וקידוש מזכירים "זמן מתן תורה" ולא בתורה, שנאמר; וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש, לרמז על קריאה אחרת שאינו מוזכר בתורה, היינו זמן מתן תורה⁴⁰.
ג. מפני שהתורה למעלה מהזמן, לכן לא תלו זמן מתן תורה בימי החודש⁴¹.

----- מקורות וציטונים ----- =

³⁴ ויקרא (כ"ג ט"ז).

³⁵ ריב"ש (סימן צ"ו): לא תלה הכתוב חג שבועות ביום מתן תורה אלא ליום חמישים לעומר.

³⁶ שבילי הלקט (ס"ק רל"ו).

³⁷ אבודרהם.

³⁸ אבודרהם.

³⁹ ערוך השולחן (סי' תצ"ד א') עקידת יצחק (אמור שער ס"ז). כלי יקר (אמור).

⁴⁰ לב דוד להחיד"א.

⁴¹ בני יששכר (סיון מא' ד' או' א') ממחר"ל (נתב"ע נתיב התורה פ"א) התורה הוא למעלה מן הזמן ע"כ אין זמן מיוחד ללימודה כשאר מצוות שיש להם זמן.

שמות החג

יט. בחמישה שמות נקרא חג זה;
חג שבועות⁴². א. מפני שבא אחרי ז' שבועות ספירה⁴³. ב. שבועה מהקב"ה שלא
ימיר אותנו⁴⁴. רמזו שמות החג⁴⁵
חג הקציר⁴⁶.
יום הבכורים⁴⁷.
חג העצרת⁴⁸.
זמן מתן תורה⁴⁹.

----- מקורות וציונים ----- =

⁴² שמות ל"ד כ"ב. דברים ט"ז י.
⁴³ מטה משה (תר"ץ). ערוה"ש (תצ"ד א').
⁴⁴ טור ברקת.
⁴⁵ השל"ה כתב רמזו שם שבועות, שעיקרו הוא שבע, לרמזו על שמות נוספים של החג, והם ש'בועות ב'יכורים ע'צרת.
⁴⁶ שמות (כ"ג ט"ז). בפסיקתא זוטרתא (ראה) ועשית חג שבועות לה' א', מה תלמוד לומר, לפי שנאמר וחג הקציר בכורי מעשיך, שלא תאמר אם אין קציר אין אתה עושה יו"ט, לכן נאמר ועשית חג שבועות, כגון שישראל בגלות ואין להם קצירת העומר, ואפילו הכי, ועשית חג שבועות.
בספורנו (ויקרא כג ח) החג נקרא חג קציר וחג שבועות שבו ניתן הודאה לקל יתברך על שבועות חוקות קציר ששמר לנו כי אמנם בכוננת הרגלים הם התפילה וההודאה וכו'.
⁴⁷ במדבר (כ"ח כ"ו). נקרא יום הביכורים לפי שהוא בימי קציר חטים ואין מקריבין מנחה חדשה עד שיקריבו שתי הלחם, מטה משה (ס"ק תר"ץ).
⁴⁸ משנה ר"ה (פ' א'). חגיגה פ"ב ב' ד'. וכו'. בפסיקתא (זוטא פינחס), חזרתני על כל ענייני המועדות ולא מצאתי חג שבועות שנקרא עצרת, ורבותינו ז"ל קראו בכל מקום עצרת לחג השבועות, והוא לשון תרגום. בס' מטה משה (תר"ץ) נקרא עצרת שהוא כמו ח' לפסח⁴⁹ בתפילת חג השבועות, ותתן לנו וכו' את יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו.
נקרא יום מתן תורה לישראל דקי"ל כרבנן דאמרי בו' בסיון נתנה התורה (מטה משה תר"ץ). כתיב וראתם בעצם היום הזה מקרא קודש, לא היה צריך לומר אלא מקרא קודש יהיה לכם או וקראתם, אלא לומר לך בחג השבועות תהיה קריאה אחרת שאינה כתובה בחג השבועות. דבשלמא פסח אומרים זמן חירותנו כתיב בו' בהדיא ויפדך מבית עבדים, בסוכות אמרינו זמן שמחתנו כתיב בה בהדיא והיית אך שמח, אבל בחג השבועות אמרינו זמן מתן תורתנו ולא כתיב. לכך נאמר וקראתם מקרא קודש יהיה לכם, הוסיף קריאה. ולמה לא הזכירה התורה בפ' כי בו' סיון נתתי לכם התורה, כמו שאמר בפסח

זמן מתן תורתינו

כ. התורה ניתנה ביום נ"א לספירה, שהיא ז' בסיון⁵⁰, ומדוע אנו אומרים "זמן מתן תורתינו" ביום ו' בסיון, יש בזה כמה הסברים⁵¹

שני לחמים

כא. יש נוהגין לאפות שני סוגי לחמים ליו"ט שבועות, אחד עם חמאה לאכלו עם מאכלי חלב, ואחר לאכול עם בשר⁵².
הרמ"א (תצ"ד סעיף ג) כתב שאוכלים מאכל חלב ואח"כ מאכל בשר וצריכין להביא עמם ב' לחם על השולחן שהוא במקום המזבח ויש בזה זכרון לשני הלחם שהיו מקריבין ביום הביכורים.

עשבים ואילנות

כב. נוהגין לשטוח עשבים ופרחים בבתי כנסת ובתים בחג השבועות⁵³.

----- מקורות וציונים -----

וסוכות, לפי שעיקר החג לא נקבע לכך אלא שהוא עצרת של פסח, ועיקר קדושת היום הוא ענין הנ' כמו קדושת היובל (הרוקח מטה משה).

⁵⁰ היא קושיית המג"א (סימן תרצ"ד) האיך אנו אומרים בשבועות, זמן מתן תורתנו, הלא קיימא לן כר' יוסי, שבת פ"ו: דאמר בז' בסיון נתנה תורה. ומביא שם מהרמ"ע מפאנו דבא לרמוז לנו יו"ט שני של גלויות.

⁵¹ 1. בס' נחל אשכול (סוף הלי' מקוואות ס"י ס"ה) בז' סיון היה מתן תורה כי עמדה החמה למשה (אח"ל, ר"ת א'עמיד ח"מה לימשה) אבל אצל כל הדורות הי' ו' סיון, עיי' בס' חג השבועות (פ"ב הערה ה') בביאור.

2. בצל"ח (פסחים ס"ח:) ביאר, נעשה ונשמע אמרו בה' סיון, והתחיל אז קבה"ת וכו'. לכן כל הני תלתא יומא נקראים מתן תורה. ובמטה משה (ס"ק תר"ץ) מביא עוד מהרוקח דברים דומים, ראה בס' חג השבועות (פ"ב סעיף ה').

3. המהר"ל מבאר שביום נ' לעומר כבר היה רצון משמים ליתנה אבל מצידנו קבלת התורה היתה ביום שלאחר מכן.

ראה עוד בס' חג השבועות (פרק ב' סעיף ג').

⁵² מג"א (סימן תצ"ד ס"ק ט') שיהיו הלחמים מחיטה, כמו שני הלחם. משנ"ב (תצ"ד ס"ק י"ז) כפה"ח (ס"ק ס"ו); ויכוין חטה גי' כ"ב והם רמז לכ"ב אותיות התורה.

⁵³ כמה טעמים נאמרו בזה; א. מפני שמחת הרגל,

שמיחת עשבים ביו"ט

גג. מותר לשטוח העשבים ביו"ט⁵⁴, אבל כשחל חג השבועות ביום א' אין לפזרם בשבת, אלא או בערב שבת או ביו"ט⁵⁵.

אילנות בבית הכנסת

כד. מעמידין אילנות בבית הכנסת ובבתים⁵⁶. ויזהרו מקיצוץ ענפי אילני פירות⁵⁷. הגר"א ביטל מנהג העמדת אילנות, מפני שהיה אז חק העמים להעמיד אילנות בחגאות שלהם⁵⁸.

----- מקורות וציונים -----

ב. זכר לשמחת מתן תורה, רמ"א (סעיף ג') לבוש, זכר לשמחת מתן תורה שהיו עשבים סביב הר שנ' גם הצאן והבקר אל ירעו וגו', ש"מ שהיה שם מרעה. שו"ע הרב (סעיף י"ד) משנ"ב (ס"ק י')

ג. עפי"י גמ' שבת (פ"ח). לחיו כערוגת הבושם, כל דיבור שיצא מפי הקב"ה היה מתמלא כל העולם כולו בשמים, רמז לדבר, והדת נתנה בשוש"ן (מועד לכל חי סי' ח' ל"ג)

ד. זכר לנס שנעשה למשה רבינו בסוף על שפת היאור, שבז' אדר נולד משה ותצפנהו שלשה ירחים עד ו' בסיון ואז שמה אותו בסוף, ולזכר שוטחים עשבים (חידושי הרי"מ)

⁵⁴ מג"א (סי' תצ"ד ס"ק ה'), ואפשר לומר כיון שחשב עליהם מבעו"י שרי לטלטלן כמ"ש בס"י ש"ח ס"ח, וכן נהגו לשוטחן ביו"ט. חק יעקב (שם ס"ק ז'). לקט יושר(עמוד 103). ובשו"ע הגרש"ז (שם ס"ק י"ד) אף ביו"ט עצמו מותר לשוטחן אפי' אם אינן ראויין למאכל ואין בהם איסור מוקצה כיון שחשב עליהן מעיו"ט לשוטחן ביו"ט עיי' סי' ש"ח. משנ"ב (שם ס"ק ט') הביאם והוסיף: ובפרט אם הם עשבים המריחין.

⁵⁵ מהרי"ל (הל' שבועות) חל שבועות ביום הראשון, הנהיג מהר"י סגל להשטיח העשבים בהכנסת שבת. שו"ע הגרש"ז (שם סעיף י"ד) חל שבועות אחר השבת לא ישטחם בשבת אף שמותר לטלטלם, מ"מ כששוטחם בשבת לצורך יו"ט, ה"ז כמו מכין משבת ליו"ט ואסור להכין כלום משבת ליו"ט אפי' בדבר שאין בו שום סרך מלאכה וכו'. משנ"ב (שם ס"ק ט') מביאם וכתב: ישטחם ביו"ט גופא, או בערב שבת.

⁵⁶ שיזכירו שבעצרת נדונו על פירות האילן, ויתפללו עליהן (מגן אברהם ה', גרש"ז ט"ו). ושתורה נקראת עץ חיים, (מלמד להועיל). ועוד זכר למתן תורה שעליו נאמר קול ה' שובר ארזים (זכרון אשר).

בבית כנסת של החת"ס היו מפארים בענפי אילנות ובמקום מושבו עשו כילה מיוחדת מענפי אילן (חוט המשולש עמ' קכ"ח).

⁵⁷ מל"מ (פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"ג) בשם באר שבע. בית יצחק (ח"א סי' קמ"ב) דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' נ"ט) וראה עוד בהר צבי (ח"ב סי' ק"ב) להקל לצורך מצוה ע"י נכרי.

בגדי יו"ט

כה. ראוי לאדם ללבוש בגדים מיוחדים ליו"ט, נאים משל שבת⁵⁹.

----- מקורות וציונים ----- =

⁵⁸ חיי אדם (כלל קל"א סי' י"ג). משנ"ב (ס"ק י'). אבל בדעת תורה שם כתב שאין צריך לחוש לזה משום "ובחוקותיהם לא תלכו", וכ"ה בליקוטי מהרי"ח.

⁵⁹ הגה"מ (הל' יו"ט פ"ו ס"ק כ'). שו"ע (סי' תקכ"ט סעיף א') בגדי יו"ט יהיו יותר נאים משל שבת. לבוש, דבגדים יש בהם שמחה וחייבים בשמחת יו"ט יותר משבת דכתיב ושמחת בחגך. שו"ע הגרש"ז (שם סעיף ז').

רמז בפסוק ח'מיש' חליפות שמלות שיהא לאדם חליפות שמלות לח'ודש, מ'ועד, ש'בת.

פרק ד אפייה ובישול בשר וחלב

עוגה חלבי בתנור פרווה

כו. מותר לאפות עוגה חלבית בתנור פרווה, וכשירצה לאפות פרווה, ינקה את התנור היטב, ולכתחילה ימתין מעל"ע לאפיית הפרווה⁶⁰.

עוגה חלבית בתנור בשרי

כז. כשרוצה לאפות עוגה חלבית, לכתחילה, לא יאפנה בתא הבשרי שבתנור, גם לא לאחר מועת לעת של השימוש הבשרי⁶¹.

הכשרת התנור

כח. כשיש לו תנור עם תא אחד ובישול בו בשר, ינקה את התנור היטב עם חומר חריף, ויחמם בחום הכי גבוהה כ-20 דקות. ויפעיל גם הגריל⁶².

אפיית חלות

כט. מותר לאפות חלות או שאר דברים יבשים, שאין חשש זיעה, בתנור בחזקת חלבי, אם התנור נקי לגמרי⁶³.

תנור פירוליטי

ל. תנור "ניקוי עצמי" "פירוליטי", מותר לנקות מבשר לחלב⁶⁴.

כיריים קרמיות

לא. כיריים קרמיות, שהמשטח מזכוכית, עדיף לייחד כיריים נפרדים לבשר וחלב, ואם יש צורך, אם המשטח נקי לגמרי, יש מקום להקל על ידי הפסק כלי⁶⁵.

----- = ----- מקורות וציונים -----

⁶⁰ באר משה. שבט הלוי.

⁶¹ רמ"א (סי' ק"ח), דע"י הזיעה אוסר גם בזה אחר זה. והגם שבדרכ"ת (סי"ק מ"ט) אי' שרק במשקה, מ"מ בתחילת אפייה יש רוטב, תשו' והנהגות (ח"א סי' ת"ל).

⁶² גוף חימום הגריל, הוא אש גלוי. עי' תשו' מנחת יצחק (ח"ה סי' כ'). תשובות והנהגות (ח"א סי' ת"ל).

⁶³ אגרות משה. כיון שהוא נ"ט בר נ"ט דהתירא, ואין חשש זיעה (הגר"ש"א).

⁶⁴ תשו' באר משה (ח"ג סי' ק"ה). שבט הלוי. ואע"פ שהמג"א כתב (סי' תק"ט ס"ק י"א) לא להכשיר כלי מבשר לחלב ובמשנ"ב (שם ס"ק כ"ה ובסי' תנ"א ס"ק י"ט). בתנור כזה, מותר. בס' בדי השולחן (סי' צ"ב) חשש מהכשרת תנור פירוליטי משימוש לשימוש.

לא יניח אוכל ישיר על משטח הקרמי. ויקפיד בכל שעת הבישול, שתחתית הכלי ומשטח הקרמי יבשים.

כירים אינדוקציא

לב. כירים "אינדוקציא", יש להשתמש בכירים נפרדים לבשר וחלב. ואם מגביה את הסיר על ידי מתאם, או משטח סיליקון, יכול להשתמש, אם המשטח נקי⁶⁶.

----- מקורות וציטוטים -----

⁶⁵ משטח קרמי מתחמם, ושורף את הבעין ראה משנ"ב (סי' תנ"א ס"ק ל"ד). לכן במשטח נקי מותר בהפסק כלי.

⁶⁶ כירים "אינדוקציה" מופעל, כשכלי בישול מתכתי מונח על גבי הכירים, סליל מגנטי (שממוקם במשטח הכירים) הופך את אנרגיית חשמל לאנרגיה מגנטית, ומפעיל שדה מגנטי סביב לכלי בישול בעלי תחתית מגנטית וכתוצאה משדה המגנטית נוצר חום רק בתכולת הכלי (דומה לדרך פעילות המיקרו גל).

המשטח של כירים אינדוקציה, הוא צונן גם בעת הבישול, והסיר מתחמם רק מהמאכל שמתבשל בו, אבל קיים חשש גלישת מאכלים חמים מהסיר. ומכיון שמאכל בשעת גלישה הוא חם ומפליט ומבליע, לכן אם גלש מסיר בשרי על גבי המשטח, ולאחר מכן גלש מסיר חלבי על גבי המשטח, הכירים טריפה. והסיר שמונח על כירים אלה בשעת שגולש יפליט ויבלע מהמשטח לסיר. לכן יש להימנע מלהשתמש בו.

לא ניתן להכשיר כירים אלה (אמנם משטח הכירים צוננים כל הזמן, אבל קיים חשש גלישת מאכלים שמפליטים בליעות). במקום הצורך, ניתן להניח את הסירים על הגבהה מעץ, או חצץ וכדו', של כשני מ"מ ולהשתמש (ואז אפילו אם יגלוש מהסיר, לא ייווצר מגע בין המשטח לסיר).

ניתן להשיג "מתאם" ממתכת, שמגביהה את הסיר מעט מעל המשטח. או משטח סיליקון שניתן לפרוס על גבי הכירים אינדוקציה.

פרק ה לישת עיסה בחלב

איסור לישה פת בחלב

לג. אסור ללוש עיסה בחלב שמא יבוא לאכלה עם בשר, ואם לש, כל הפת אסור.⁶⁷ וכן אסור ללוש פת בשומן בשרי. בכלל האיסור, לחמניות, פיתות, בגטים וכדו'.

דבר מועט

לד. אם לש דבר מועט, כדי אכילה לסעודה אחת,⁶⁸ או לרמ"א, כדי אכילה ליום אחת,⁶⁹ מותר. ולכן ליו"ט שני, בחו"ל, לא הותר.⁷⁰

שינה צורת פת

לה. אם שינה צורת הפת, שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר, מותר ללוש בחלב.⁷¹ וצריך לשנות צורתו לפני האפייה.⁷² כן אם ניכר על פניה של הפת שהיא חלבית.⁷³

צורת מאפים שרגילים בבשר

לו. לכן מיני מאפה שרגילים לאכול עם בשר או חלב, כמו בורקס, אם ממולאים בגבינה, או בשר, אופים אותם בצורת משולש או חצי עיגול, והפרווה, בצורת מלבן או ריבוע.⁷⁴

----- מקורות וציונים -----

⁶⁷ שו"ע יו"ד סי' צ"ז א'.

⁶⁸ שו"ע שם. ובערוה"ש שהשיעור לכל בני הבית יחד. כפה"ח ס"ק ח'.

ונראה שאין לחלק את הפת לכמה משפחות, פמ"ג, כת"ס (יו"ד סי' ס"א). ב'א'ח' (שלה י"ז).

⁶⁹ רמ"א שם, ופמ"ג שפ"ד שם, שכל הסעודות של יום אחד, לכל המשפחה. חכמ"א (כלל נ' סעיף ג').

⁷⁰ תשו' נפש חיה סי' ל"ו. דרכ"ת ס"ק ל"ג.

⁷¹ שו"ע שם.

⁷² פתחי תשובה (ס"ק ג'), כפה"ח י"ד. פרט למקרה הפסד מרובה, שאפו הרבה לצורך שבת או אורחים, אפשר להקל ע"י הדבקת מדביקה, או חקיקת אות חלב. דרכי תשובה, שם.

י"א שמועיל לאפות ע"מ לסמן אחר אפייה (ג' מהרש"א סי' צ"ז ב'). בחמודי דניאל סוף תערובת (סי' י"ח) נשאר בצ"ע. בתשו' אבן ישראל, (ח"ט סי' ס"ז) מיקל.

⁷³ פרי חדש, שם. זבחי צדק, כגון שתקעו בעיסה פירורי גבינה או בשר

⁷⁴ יד יהודה על גליון השו"ע.

מאפים מתוקים

לז. מיני מאפה עוגות, שמערבים בהם הרבה סוכר, שוקולד, קינמון, וכדו', שאין הדרך לאכלו יחד עם בשר ממש, אין איסור הכנת עיסה חלבית⁷⁵.

----- מקורות וצינונים ----- =

⁷⁵ תשו' מהרי"ט יו"ד (ח"ב סי' י"ח). חכמת אדם (כלל נ' סעיף ג'): מה שאין דרך לאוכלו רק לקינוח או עם משקה, מותר. כפה"ח (סי' צ"ז סעיף ט"ז).

פרקו ערב שבועות

הקזת דם

לח. אין מקיזין דם בערב החג⁷⁶, ואם חייב להקזי מפני הסכנה, שומר פתאים ה'⁷⁷. בדיקת דם כשנחזין, יש מקום להתיר⁷⁸.

הקזה כשחל שבועות ביום א'

לט. כשחל חג השבועות ביום ראשון, יש למנוע מלהקזי מערב שבת⁷⁹.

בני עדות מזרח

מ. בני עדות המזרח, אינם מקפידים בזה⁸⁰.

----- מקורות וציטונים ----- =

⁷⁶ במס' שבת (קכ"ט): בערב שבועות נפק זיקא ושמיה טביח ואי לאו דקבילו ישראל אורייתא, הוי טבח להו לבשריהו ולדמיהו, וגזרו רבנן על כל ערב יו"ט משום ערב שבועות. מג"א (סי' תס"ח ס"ק ט"ו). במחצה"ש, דבכל הזמנים שאירע לאבותינו ענין מה, כשיגיע זמן ההוא, שוב מתעורר קצת מעין אותו דבר וענין ההוא. לבוש (סי' תס"ח). שו"ע הגרש"ז (סעיף כ"ב). משנ"ב (שם ס"ק ל"ח).

בלילה שלפני עיו"ט, יש להתיר, מג"א (ס"ק ט'). שו"ע הגרש"ז (שם). משנ"ב (שם).
⁷⁷ א"ר (סוסי' תצ"ג) במעשה שהיה סכנה הורה להתיר ממש"כ בכל בו, ובתשב"ץ דהאינדא שהורגלו בו רבים, שומר פתאים ה'. פמ"ג א"א (ס"ק ט"ו). משנ"ב תס"ח (ס"ק ל"ח).

⁷⁸ תשו' ציץ אליעזר (י"ב סי' מ"ו). רבבות אפרים (ח"א סי' ש"מ) להתיר בדיקת דם שמוציא מעט דם, ואין מרגיש שום חולשה. בס' מבית לוי להגר"ש ואזנר, ניתוח דחוף או התרמת דם דחופה לפקו"נ מותרת בעיו"ט אבל כדאי להימנע מלקבוע זמן לזה בעיו"ט. ובבדיקת דם רגילה שמוציאים מעט דם, אין חשש.

⁷⁹ מהר"י ברונא (סי' קי"ח) כתב שהעיד לפניו מה"ר אייזיק לוי על מהר"ו שפעם אחת חל שבועות ביום א' וביום ב', ובע"ש נכנסו למרחץ ומיחה בבחורים מלהקזי דם משום מהר"ל דס"ל דחשיב כערב יו"ט ולא אשגחו ביה והקזו ונסתכנו, ואמר תיתי לי דעברו אדמו"ר מהר"ל ז"ל עכ"ל. והב"ד היפ"ל (ח"ב אות ד') כפה"ח (סי' תס"ח ס"ק צ"ח) דרכי תשובה (סי' קט"ז ס"ק פ').

⁸⁰ לעדת הספרדים יש מקום להתיר כיון שלא הובא מזה ברמב"ם ובי"י, ש"מ שדחווה מהלכה תשו' ציץ אליעזר (ח' י"ב סי' מ"ו).

כוונה בברכת התורה

מא. בערב שבועות כשמברך בעת ברכות התורה, יכול לכוון לצאת עד עלות השחר של חג השבועות, ואז אפילו אם יהיה ער כל הלילה יוכל לברך ברכות התורה.⁸¹

גזיזת צפריים

מב. בערב חג השבועות יכול לגזוז צפרני ידיו ורגליו.⁸²

פתיל צף

מג. המדליק נרות בשמון, עם פתיל צף, נכון להשחיל את הפתילה למשטח השעם לפני כניסת יו"ט.⁸³
אבל אם שכח, מצדדים הפוסקים להתיר להכניס ביום טוב.⁸⁴ אבל הנקב במשטח השעם, חייב להיעשות לפני יו"ט.⁸⁵

----- מקורות וציונים ----- =

⁸¹ עי' מג"א הקדמה לסי' תצ"ד. תשו' קרן לדוד (סי' נ"ט) לוח ארץ ישראל טיקוצינסקי מהאדר"ת. ראה הליכות שלמה (תפילה פ"ו סעיף ג').

⁸² שו"ע הגרש"ז (סי' תקכ"ט סעיף ב'). מט"א (סי' תרכ"ה סעיף י"ג). קצשו"ע (סי' ק"ג סעיף ב').
בענין גזיזת צפרני ידיו ורגליו ביום אחד, כתב מחזיק ברכה (סי' ר"ס אות ד') הגם שהמג"א (ריש סי' ר"ס) הביא מס' מגיד מישרים (משלי כ"ג ו') שאין לקוץ צפרני ידיו ורגליו ביום אחד, ונמשכו אחריו א"ר והתו"ש וכ"כ העו"ש דיש סכנה מי שנטל של ידיו ורגליו ביום אחד, מאחר שבסדר הכוונות ממחר"ש וויטל שהעתיק מטהרת יד הקודש מר אביו מהרח"ו ז"ל כתב שרבינו האר"י ז"ל, יום השישי היה נוטל צפרני ידיו ורגליו, ליכא למיחש למידי ע"ש, וכ"כ בספרו ברכי יוסף (או' ה') שכן פשט המנהג ואין גם אחד נזהר בזה.

בשע"ת (סי' ר"ס ס"ק ב') מביאו ובכפה"ח (שם ס"ק טו"ב).
במשנ"ב (סי' ר"ס ס"ק ו') יש שכתבו שלא לקוץ צפרני הידים ורגלים ביום אחד, ואין לקוץ אלא בע"ש או בעיו"ט, והנכון שיקוץ מן הרגלים ביום ה' ומן הידים ביום ו'.
בס' ליקוטי יהודה (ענייני שבועות) כתב שאף שנוכר בספה"ק שלא ליטול צפרני ידיו ורגליו ביום אחד, מ"מ ערב חג השבועות, היה נוהג הגה"ק בעל החידושי הרי"מ זצ"ל להתוך צפרני ידיו ורגליו בפ"א מפני שאז סוף הספירה וכענין טהרת אשה לבעלה שנוטלת בפעם אחת ואין קפידה. בס' ליקוטי מהרי"ח מביא מהרה"ק רבי אלימלך מרודניק.
⁸³ שבט הלוי (ח"ט סי' קכ"ח א').

⁸⁴ בתשו' שבט הלוי (ח"ט סי' קכ"ח א') כתב שראה צדדי החולקים בזה ויותר נוטה לצד המתירין, דנתינת הפתילה לתוך הצף אינו להשלים צורת הכלי, אלא הצף הוא בית קיבול המחזיק את הפתילה שעומדת להדלקה לבדה. שש"כ (פרק י"ג סעיף כ"ד).

⁸⁵ ראה משנ"ב (סימן ש"ד ס"ק ו').

שעון שבת

מד. יזכור לכוון את השעון שבת לזמנים שמתאימים לחג השבועות, בכדי שלא יצטרך להזיז את זיזי השעון ביו"ט.⁸⁶

נייר אלומיניום

מד. יחתוך נייר אלומיניום להניח מתחת למאכלי חלב אם ירצה לחמם על פלטה.⁸⁷

נר נשמה

מה. נר נשמה, ידליק לכתחילה בערב יו"ט.⁸⁸ אם שכח, ידליקנו ביו"ט בבית הכנסת או בחדר שאוכלין שם.⁸⁹

וייש שמתירין להדליק נר נשמה ביו"ט רק על ידי נכרי.⁹⁰

הדלקה מנר יארצייט

מו. מותר להדליק לצורכו מנר יארצייט.⁹¹

נר להדליק ממנו

מז. אם אינו מחמם או מבשל על כיריים של גז, ידליק בערב שבת נר בכדי שיהא לו ממה להדליק נרות יום טוב ונרות שבת.⁹²

----- מקורות וציונים -----

⁸⁶ הגם שבעת הצורך מותר להאריך את זמן הפעלת השעון כדאי בשש"כ. אבל לכתחילה ראוי לדאוג שלא להגיע למגע בשעון ביו"ט.

⁸⁷ הפלטה בד"כ בחזקת בשרי, וכשירצה לחמם מאכל חלבי עליו, יניח שתי שכבות נייר כסף (יבשים) בכדי להפריד בין הפלטה למאכל.

⁸⁸ ראה שו"ע (סימן תקי"ד סעיף ה') בענין נר של בטלה.

⁸⁹ תשו"י כתב סופר (סי' ס"ה) שידליק עכ"פ בחדר שאוכלין בו דמוסיף אור בחדר. ויותר טוב שידליקנו בבית הכנסת שיש שם מצוה, באורים כבדו ד'. ובבה"ל (סי' תקי"ד ד"ה נר). מסגרת השולחן (כלל צ"ח הערה ה'). ובפרט בימינו שבד"כ יש אור חשמל יעדיף להדליק בבית הכנסת וכנ"ל. וראוי לציין שהכת"ס דיבר בעיקר על נר לכבוד אבותיו שיש מצוה, ולא לעי"נ אחר.

⁹⁰ פמ"ג משי"ז (סו"ס קל"ב ס"ק ב'). קצשו"ע (כלל קצ"ח סעיף א').

⁹¹ משנ"ב סי' קנ"ד (סעיף נ"ו). ערוך השולחן (שם סעיף טו).

⁹² שביום טוב אסור להדליק אש חדשה מפני מוליד. שו"ע (סי' תק"ב סעיף א').

פרק ז מהלכות עירוב תבשילין

עירוב תבשילין

מת. יום טוב שחל בערב שבת, אסור לבשל ביו"ט לצורך שבת⁹³.

מת. תקנו חז"ל שיעשה עירוב תבשילין⁹⁴ בערב יום טוב⁹⁵, בכדי שיוכל לבשל מיו"ט לשבת.

----- = ----- מקורות וציטוטים -----

⁹³ איתא במס' פסחים (מיו): מדאורייתא, צרכי שבת נעשים ביו"ט, דכ' אך אשר יאכל לכל נפש, ושבת ויו"ט חדא קדושה היא וכו' (רש"י שם) ורבנן גזרו שמא יאמרו אופין מיו"ט גם לחול, ועל ידי עירוב תבשילין יש היכר. וכ"ה ברמב"ם (פ"ו מהל' יו"ט) שהאיסור מדברי סופרים. ר"ן (פסחים י"ד: ד"ה איתמר). וכ"כ המג"א (שם).

כתב הלבוש (סי' תקכ"ז א'): אסור לבשל מיו"ט לצורך שבת. ואי' במס' ביצה (טו): י"א שהוא דאורייתא, מהפסוק (שמות טו ה) והכינו את אשר יביאו, חול מכין לשבת ואין יו"ט מכין לשבת (ע"י מהרש"ל י"ש פ"ב סי' ג'), וי"א דווקא חול מכין לשבת ואין שבת או יו"ט מכין לחול, אבל מיו"ט לשבת מותר, אלא שחכמים אסרוהו כדי שלא יבואו לבשל מיו"ט לחול, לפיכך יו"ט שחל להיות בע"ש לא יבשל בתחילה שיהיה תחילתו ועיקר בישולו לצורך שבת בקדירה בפני עצמה, אבל מבשל הוא כמה קדירות לצורך יו"ט, ואם הותר הותר לשבת, ובלבד שלא יערים וכו'. מיהו תקנו חז"ל שע"י עירוב תבשילין שיעשה מעיו"ט לצורך שבת, יכול לסמוך ולבשל אפילו לכתחילה מיו"ט לשבת, שכיון שהתחיל לבשל מעיו"ט לצורך שבת, לא הוי בישולו ביו"ט לצורך שבת אלא כגומר והולך וכו'. ודי בזה היכרא שידעו שכיון שאסור להתחיל ביו"ט לצורך שבת ק"ו דמיו"ט לחול לגמרי אסור. ואפילו למ"ד שהוא דאורייתא משום הכנה, כיון שמבשל ביו"ט בעוד יום ויכול ליהנות ממנו ביו"ט איכא למימר הואיל ואיקלעי אורחים חזי להו. עיי"ע ר"ן (פסחים י"ד: ד"ה איתמר). רמב"ן (שם טו). סמ"ג (לאיון עה). ראה משנ"ב סי' תקכ"ז (ס"ק ג').

⁹⁴ **בטעם תקנת עירוב תבשילין**, נחלקו אמוראים במס' ביצה (טו): רבא אמר כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט (כשמכין בעיו"ט לא ישכח מנה יפה גם לשבת) ורב אשי אמר, כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת, ק"ו מיו"ט לחול. **למה נקרא שמו עירוב תבשילין**. כתב הרמב"ם (פ"ו מהל' יו"ט הל' ב'), שכשם שהעירוב שעושים בחצירות ומבואות מע"ש משום היכר כדי שלא יעלה על דעתם שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת, כך זה התבשיל, משום היכר וזכרון כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות ביו"ט מה שאינו נאכל בו ביום.

הראב"ד (שם בהשגות) כתב שהוא מערב צרכי שבת על צרכי יו"ט לעשותן יחד. וברמ"א (סי' תקכ"ז סעיף א') שמערבב תבשילי שבת, אותן שקודם יו"ט עם אותן שביו"ט, להורות שביו"ט הוא רק גמר ולא התחלה דהתחלה אסור ביו"ט.

⁹⁵ טוש"ע (סי' תקכ"ז). משנ"ב (שם ס"ק ה' ו'). בשו"ע (סי' תקכ"ז סעיף א'): כשמניח את העירוב, נחשב להתחלת הבישול בעיו"ט, ומה שמבשל ביו"ט נחשב כגומר את הבישול.

פת ותבשיל

ג. עירוב זה, עושין אותו בפת ותבשיל⁹⁶. ואם עשאו מתבשיל בלבד מותר⁹⁷.

סוג תבשיל

נא. התבשיל צריך להיות ראוי ללפת בו פת, כדגים, או בשר, לאפוקי דייסא⁹⁸.
ורבים נוהגים לקחת ביצה לעירוב תבשילין⁹⁹.

שיעור

נב. שיעור התבשיל הוא כזית¹⁰⁰, ומשום הידור מצוה לוקחים פת שלימה ומנה חשובה¹⁰¹.

הכנת העירוב בעיו"ט

גג. יש לבשל את התבשיל שמניח לעירוב, בערב יום טוב¹⁰², ובמקום הצורך יכול להכינו בליל ערב יו"ט¹⁰³.

----- מקורות וציטוטים ----- =

⁹⁶ שו"ע (סי' תקכ"ז סעיף ב'). משנ"ב (שם ס"ק ה') שעל סמך הפת שהכינו מעיו"ט אופים ביו"ט לשבת ועל סמך התבשיל, מבשלים. בתשו' שבט הלוי (ח"ט סי' קכ"ט) מותר לעשות ערוב תבשילין מפת או **תבשיל קפואים**, כי בקל יכול להפשירו.

⁹⁷ שו"ע שם ובמשנ"ב (ס"ק ו') דמעיקר הדין א"צ אלא בתבשיל לבד ומהני בין לפת בין לתבשיל שכ"ה דעת רוב הפוסקים, אלא שנהגו כדעת המחמירים להצריך פת ותבשיל לכן בדיעבד מותר. ואם אינו צריך אלא לבשל, סגי לכתחילה רק בתבשיל. המנהג להניח תמיד, פת ותבשיל (שבט הלוי).

אבל אם **עשאו מפת בלבד**, דעת הפוסקים שגם לפת לא מהני (משנ"ב ס"ק ז').

⁹⁸ שו"ע (שם סעיף ד'). וראה שעה"צ (ס"ק כ"ב וכ"ג) שתפוחי אדמה וקטניות מבושלים, דרכן לאוכלן בפני עצמן כדי לשבוע ולא ללפת. לכתחילה, אין לערב **בדג מלוח** – הערינג (משנ"ב ס"ק י"ג), ובדיעבד מותר (חכם צבי סי' ק"ל, צ"ח ביצה טז:).

⁹⁹ ערוך השולחן (שם סעיף י"ג). בן איש חי (פי' צו הל' ע"ת), שהביצה אינה מתקלקלת אפילו אם מונח כמה ימים.

וכתב בעל שבט הלוי (מבית לוי), שבימינו שאפשר לשמר את המאכלים במקרר, ראוי לקחת חתיכת בשר או דג חשובה.

¹⁰⁰ שו"ע שם סעיף ג'.

¹⁰¹ שלי"ה (מס' סוכה פ' נר מצוה אות כב) מביאו משנ"ב (ס"ק ח')

¹⁰² שו"ע תקכ"ז (סעיף י"ד). ובבה"ל (שם ד"ה לכתחילה), משמע מבית יוסף דלדעת המחמירין טוב לכתחילה לעשות התבשיל בערב יו"ט גופא ולא מקודם אף שיניחו עיו"ט לשם ערוב.

ברכה

נד. בשעה שמניח את הפת ותבשיל לעירוב, יחזיק אותו בידו¹⁰⁴, ויברך א'ק'ב'ו' על מצות עירוב, ואמר בדין יהא שרא לנו וכו'¹⁰⁵.

עירוב לחימום

נה. אפילו אם כבר בישל כל צרכי השבת מערב יום טוב, וצריך רק לחמם את המאכלים לשבת, יניח עירוב תבשילין¹⁰⁶.

עירוב למסופק

נו. אם מסופק אם יצטרך לעשות מלאכה ביו"ט לצורך שבת, יערב בברכה¹⁰⁷.

עירוב להדלקת הנר

נז. אורח סמוך על שולחן בעל הבית, אינו מניח עירוב¹⁰⁸, ואם ישן בדירה לעצמו ומדליק שם נרות, יניח עירוב בלי ברכה¹⁰⁹.

----- מקורות וציונים -----

¹⁰³ לדברי רבא (ביצה טו:) טעם העירוב שיברור מנה יפה לשבת ויו"ט, צריך להכין בעיו"ט, לפי רב אשי, שהטעם משום כבוד יו"ט, ניתן להתחיל לבלי עיו"ט מפני שיש היכר שהתחיל לבשל וביו"ט רק גומר. בה"ל (סעיף י"ד ד"ה לכתחילה). שש"כ (פ"ב סעיף י"א). שבת הלוי (ח"ט קכ"ט ד').

¹⁰⁴ שו"ע סי' תקכ"ז (סעיף י"ב). החיד"א בתשו' חיים שאל (ח"א סי' כ"ט) תשו' מהרש"ם (ח"ב סי' ל"ו) ובמשנ"ב (שם ס"ק ס"ג) שיש להחזיקו בידו אפילו שאינו מברך. ובשו"ע (סי' ר"ו סעיף ד') שיש להחזיק הדבר בעת הברכה.

¹⁰⁵ שו"ע (שם סעיף י"ב). ובמשנ"ב (שם ס"ק ל"ו ובס"ק ס"ג) שנחלקו הפוסקים דעת השו"ע והמג"א (ס"ק כ"ג) דאמירה מעכב, והמהרש"ל (יש"ש פ"ב סי' ח') חולק וכ"ה בט"ז (ס"ק י"ח) ובמו"ק, אם אמירה זו מעכב, או שזה רק למצוה לכתחילה. ולכתחילה מחמירין, כמ"ש בשו"ע הגרש"ז (ס"ז) וח"א (כלל טו) ומשנ"ב (ס"ק ס"ג).

¹⁰⁶ לקט הלכות יו"ט (פ"י"ט ס"ק כ"ח) להגר"ש"א לערב בברכה. חוט שני (יו"ט פ' כ"א א'), שיש לערב כיון שגם מלאכות דרבנן נכללו בתקנת העירוב [אבל בלי ברכה].

¹⁰⁷ גם אופן זה כלול בתקנת חכמים להתיר עשיית מלאכה אם יצטרך לכך, חוט שני (יו"ט פ' כ"א).

¹⁰⁸ משנ"ב (שם ס"ק נ"ו) מנחת יצחק (ח"ז סי' ל"ו ח"ט סי' נ"ד)

¹⁰⁹ בשו"ע (סעיף י"ט) נחלקו הראשונים אם צריך עירוב בכדי להדליק הנר, ומבאר הלבוש (סי' יט) יש סוברים שלהדליק נר א"צ עירוב, שו"ע (סעיף י"ט), מפני שרק לצרכי סעודה שהם העיקר, צריך עירוב, אבל לא לשאר דברים. וי"ס שגם הדלקת נר הוא צורך סעודה.

בני בית נטפלים לעירוב

נח. בני ביתו של בעל הבית, נטפלין לעירובו¹¹⁰, והמנהג הפשוט שגם ילדים נשואים עם משפחתם¹¹¹.

נוסע מביתו

נט. אם נוסע מביתו ליו"ט ובני ביתו נשארים בבית, יניח עירובו בבית עבורם¹¹², ויניח שוב עירוב בעיר שנסע לשם¹¹³, בלי ברכה. או יקח עמו חלק מהעירוב מביתו שיעור כזית¹¹⁴.

מערב לאחרים

ס. אם מערב לאחרים¹¹⁵, נותנו לאחד שאינו מבני ביתו¹¹⁶ והוא מגביה את העירוב, טפח, בכדי לזכות להם¹¹⁷, ובעה"ב נוטלו מיד הזוכה, ומברך על מצות ערב¹¹⁸.

----- מקורות וצינונים -----

ולכן כתב המאמר מרדכי (ס"ק י"ח) ובכפה"ח (ס"ק קי"ג) שיניח בלא ברכה. וכ"ה החזו"א (שלמי תודה יו"ט ס' ל"ד א'). תשו' אג"מ (ח"ה ס' ל"ז ט') מנח"י (ח"ז ס' ל"ז) משנה הלכות (ח"ז ס' ע"ד). הגרשז"א (מנחת שלמה ס' נ"ח ג') מביאו מבית לוי (עמ' תנ"ד).
¹¹⁰ משנ"ב ס"ק נ"ו.

¹¹¹ הא"א מבוטשאטש (סעי' ו') שצריך להיות עירוב לכאו"א, ובנו נשוי שאינו סמוך תמיד על שולחנו מספק אם צריך לערב בעצמו, ומסיק שמקילים בזה ואין מרבין בעירובין וכו'. והגרשי"א (אשרי האיש מועדים פ"ו י"ח) שכן המנהג.

ובחוט שני (יו"ט פ' כ"א ח') מחלק אם הבן מתארח תקופה ממושכת, אז נחשב לבני ביתו.
¹¹² ראה משנ"ב (ס"ק כ"ט) שצריך להניח את עירובו בביתו מקום שאופה ומבשל.

אם הניח ערובו בביתו ואח"כ נסע מביתו ליו"ט, נסתפקו הפוס' אם הוא בכלל נאבד ערובו (שפת אמת ביצה טו: בגמ' וכמה) בס' שולחן שלמה (ס"ק י"א) נחשב כנאבד ערובו. ודעת השבט הלוי (ח"ח ס' קכ"ב) שאם הניח כדיון ונמלך ונסע, יצא.

¹¹³ תשו' שבט הלוי (ח"ח ס' קכ"ג)
¹¹⁴ מבית לוי (פ' ק"ד ס"ק ח'). ובדיעבד, שלא הניח שוב עירוב, יכול לסמוך על עירובו הראשון.

¹¹⁵ כגון שמערב לאורחים שאינם מבני ביתו, או לבני העיר.

¹¹⁶ שו"ע סעיף י': המערב לאחרים צריך לזכות להם על ידי אחר. משנ"ב (ס"ק ל"ד).
ובדיעבד יכול לזכות גם על ידיהם, בס' אבן ישראל (דיני ע"ת אות ד') שהגריי"פ ז"ל סמך על המקילין.

¹¹⁷ משנ"ב ס"ק ל"ג.

עירוב גדול העיר

סא. מצוה על גדול העיר¹¹⁹ לערב על כל בני עירו¹²⁰ כדי שיסמוך עליו מי ששכח¹²¹ או נאנס וכו'.

שכח להניח ע"ת

סב. אם שכח להניח עירוב תבשילין, וכבר סמוך ללילה ואינו בביתו, יכול בשעת הדחק לערב על פת ותבשיל שבביתו¹²², ולא יברך.

אכילת ע"ת בשבת

סג. נכון להניח הע"ת ללחם משנה בשבת, ערבית ושחרית¹²³ ולבצוע עליו במנחה¹²⁴, או בסעודת שחרית¹²⁵.

----- מקורות וציטונים -----

¹¹⁸ שו"ע סעיף י"ב.

¹¹⁹ ביצה ט"ו. שו"ע (סי' תקכ"ז סעיף ז'). ולא דוקא גדול העיר, אלא כל אדם יכול להקנות ערובו, ומי שיאנס יכול לסמוך על זה (שעה"צ ס"ק ל"א). וכתב הכפה"ח (ס"ק מ"ז) כיון שהוא אדם מפורסם, מי ששכח להניח ערובו ידע לברר אצלו אם אכן עירב לכל העיר.

¹²⁰ שו"ע (שם סעיף ז'). ויכול להניח ערובו גם בתחילת היום ואין ערובו מעכב שאר בני העיר מלערב, מפני שערובו מועיל בשביל מי שיתברר בסוף היום שנאנס. ראה הר צבי (או"ח ח"ב סי' טו).

עירוב שמניח, מועיל גם לאורחים הבאים לשבות בעיר (בשו"ע סעיף ח', כל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו).

¹²¹ וכל זה פעם הראשון אבל אם ברגל השני שכח עוד פעם הוי כפושע (משנ"ב שם ס"ק כב), ועינינו ש"ס"ק כ"ו שיש מקילים גם בזה וכ"ה בערוה"ש (סעיף י"ח).

אם רגל אחת שכח להניח וסמך על עירוב גדול העיר, ואח"כ עבר רגל אחת שהניח ע"ת, ושוב הגיע רגל סמוך לשבת, ושכח להניח, יש מחמירים בזה (ח"א כלל ק"ב ז' נשמ"א שם, ונשאר בצ"ע). והרבה מקילים (כפה"ח סי' תקכ"ז ס"ק מ"ח. תשו' מנחת יצחק ח"ז סי' ל"ו. בצל החכמה ח"ו סי' צ"א. וכן משמע בשע"ת ס"ק ו').

¹²² תפארת ישראל ביצה (פ"ב מ"א בעוז אות ב'). דברי מלכיאל (ח"ג סי' ח') גרש"ז אויערבאך (מאור השבת ח"ב מכתב ל"ב י"ד) בשעת הדחק יכול לערב בבית הכנסת על פת ותבשיל שבביתו. תשו' שבט הלוי (ח"ט סי' קכ"ט ג') ולא יברך.

¹²³ כתב בשו"ע (שם סעיף ט"ז), לאחר שהכין צרכי שבת, יכול לאכלו, מהרי"ל, ט"ז, מג"א (ס"ק טו) בשם מהרש"ל שלכתחילה נכון שיניח אותו ללחם משנה בערבית ושחרית, ולמנחה יבצע עליו, כיון דאתעביד בו מצוה חדא לתעביד בו מצוה אחריתא. משנ"ב (שם ס"ק מ"ח).

¹²⁴ מהרי"ל, ט"ז, משנ"ב (שם ס"ק מ"ח).

בישול ביו"ט בעוד יום גדול

סד. כשמבשל ביו"ט שחל בע"ש, יש להקדים הכנת מאכליו לשבת בכדי שיגמר מלאכתו בעוד יום גדול¹²⁶.
ובשעת הדחק יש מקום להקל אם איחר¹²⁷.

הנמכת אש

סה. לצורך הטמנת התבשילים לשבת אינו רשאי¹²⁸, להנמיך להבת גז¹²⁹.

קיפול בגדים, שטיפת כלים

סו. על סמך ערוב תבשילין שמניח, יכול לקפל טליתו ובגדים לשבת¹³⁰, ויכול לשטוף כלים ביו"ט לצורך שבת¹³¹.

----- מקורות וציטונים -----

¹²⁵ של"ה (סוכה אות כ"ה) כתב: יקח פת ותבשיל המוכן לו, לסעודת שחרית או לסעודה שלישית.

¹²⁶ תוס' פסחים (מ"ו ד"ה רבה) אם בישל סמוך לחשיכה דליכא למימר שיקלעו ליה אורחים, לוקה. רשב"א (ביצה ד: הא דאמר) מג"א (ריש סי' תקכ"ז) בשם מרדכי (פ"ב סי' תרס"ח). חמד משה (ס"ק א'). שו"ע הגרש"ז (שם סעיף ח'). פמ"ג (מש"ז סי' רנ"ו א', רנ"ט ג'). משנ"ב (שם ס"ק ג') יזהר להקדים הכנת מאכליו לשבת בכדי שיגמר מלאכתו בעוד יום גדול, דסמוך לחשיכה בזמן דלא שייך שיצטרך לו ביו"ט גופא הלא יש כאן לתא דמלאכה דאורייתא. וראה בה"ל [שם ד"ה ועל ידי] דלכתחילה בוודאי צריך לזהר, מכל מקום בשעת הדחק יש לומר דכדאי הם רבותינו הראשונים (רמב"ן, רבינו חננאל, בעל המאור) לסמוך עליהם בענין סמוך לחשיכה. וכ"ה בערוך השולחן (שם סעיף ג').

¹²⁷ ערוה"ש (תקכ"ז ג'). משנ"ב (ס"ק ג'), כפה"ח (ס"ק ד'). תשובות והנהגות (ח"ו סי' קכ"ג). אבן ישראל (ח"ז סי' כ"ד).

¹²⁸ שש"כ (פ"ב הערה כ"ז) אם האוכל שעל הלהבה הגדולה לא יקדח אלא אחרי כניסת השבת, והמים לא יתאדו אלא אחרי כניסת השבת, היה צריך להיות אסור להקטין את האש, דלא שייך ההיתר של הואיל. דברי יציב (או"ח סי' רכ"ו). מגדנות אליהו (ח"ג סי' קכ"ב).

¹²⁹ אעי"פ שלצורך מניעת קלקול תבשילים ביו"ט, כשאין לו אפשרות אחרת, יש מקום להתיר להנמיך את להבת הגז, ראה מש"כ רמ"א סי' תקי"ד א'. ובמשנ"ב (שם ס"ק ז'). ראה עוד שש"כ (פ"י"ג סעיף י') באריכות, וישאל לחכם.

¹³⁰ א"ר סי' ש"ב (ס"ק ח') מותר לקפל טלית חדשה ולבנה מיו"ט לשבת. מביאו משנ"ב (שם ס"ק י"ז) הגרע"ק אייגר (שם ס"ק ו') התיר גם בלי ע"ת. תשו' שבט הלוי (ח"ד סי' נ"א) קנין תורה (ח"ג סי' ע') באר משה (ח"ח סי' ר').

¹³¹ שו"ע הגרש"ז (סי' תק"ג ס"ג) תשו' שבט הלוי (ח"ד סי' נ"א ב') שזה נכלל בכלל צרכי סעודה. ודעת הגיט"א להתיר הדחת כלים רק בשעת הדחק.

פרק ח הדלקת נרות ביום טוב

הדלקה לפני סעודה

סז. נוהגין להדליק נרות יום טוב לפני התחלת סעודת יום טוב¹³².

הדלקה לפני שקיעה

סח. יש נוהגין להדליק נרות יום טוב לפני שקיעת החמה כמו בערב שבת¹³³, גם בערב חג השבועות¹³⁴.

הוצאת דסקיות ושעוה

סט. בכדי להכניס לפמוט או כוסית נרות חדשות להדליק ביו"ט, מותר להוציא את שאריות הנרות או דיסקיות מהדלקת ערב יום טוב¹³⁵.
וכן מותר להסיר משם שאריות שעוה עם ידידת של כפית, ואם אי אפשר עם כפית, ניתן להשתמש בסכין או מברג¹³⁶.
ונכון להזהר שלא לטלטל את השאריות, אלא ינערם ישירות לפח מבלי לטלטלם בידיים¹³⁷.

היתוך נר

ע. אסור להתיך נרות עם אש בכדי להדביקם בפמוט¹³⁸.

----- מקורות וציונים ----- =

¹³² מרדכי שבת (סי' רצ"ד), כתב מרבינו משולם שלא היה מברך על הדלקת הנר משום דאמרין במנחות (מ"ב:) כל מצוה שאין עשייתה גמר מלאכת מצותה אין מברכין עליה. ונר שבת אין גמר עשייתה אלא בשעת אכילה כדאמרין בערבי פסחים. נמצא שלרבינו משולם, הדלקה סמוך לסעודה הוא המצוה, והדלקה שמברכין עליו. מאירי (שבת כ"ג): מט"א (סי' תרכ"ה סעיף ל"ג). עיי"ש באלף למטה (סי"ק נ"א).

יש הנהגין שאע"פ שבשאר מועדים מדליקים נרות יו"ט מבעוד יום, אבל בחג השבועות מדליקים כשכבר לילה, משום "תמימות". לוח ארץ ישראל להגר"מ ט.

¹³³ הקדמת בן הדרושה ליו"ד ח"א. גימוקי או"ח. ש"ש כהלכתה. שבט הלוי (ח"ג סי' ס"ט).

¹³⁴ הליכות שלמה (פ"ב ב') כי עיקר הקפידה על קידוש ותפילה כשכבר לילה. תשובות והנהגות (ח"ד סי' קי"א). ראה עוד ס' פנים יפות (אמור, תספרו חמשים) בחג השבועות יש להוסיף מחול על הקודש רק לענין מניעה ממלאכה לא לענין קדושת היום. וראה עוד שו"ע הגרש"ז (סי' תצ"ג) משמרת שלום (סי' ט"ל אות א').

¹³⁵ רעק"א (סוסי' תק"א בגליון ס"ק ד'). שש"כ (פרק י"ג סעיף נ'). ובהערה (סי"ק פ"ו).

¹³⁶ שש"כ (שם סעיף מ"ט).

¹³⁷ שו"ע הגרש"ז (סימן תצ"ט סעיף י"א). משנ"ב (סי"ק ט"ו). שש"כ (שם ס"ק קנ"ה).

¹³⁸ שו"ע הגרש"ז (סימן תקכ"ט סעיף י"א), גזרה שמא ימרח.

פרק ט תפילת ערבית

תפילת ערבית בלילה

עא. מתפללים ערבית כשכבר לילה, בכדי שיהיו ימי הספירה תמימות.¹³⁹
ויש שאמרו שאפשר להתפלל ערבית מוקדם, אבל הקידוש יעשה בלילה.¹⁴⁰

מערבית

עב. הש"ץ מנגן ברכו בניגון המיוחד ליו"ט¹⁴¹, ויש נוהגין לומר פיוטים¹⁴².

עג. ואומרים ופרוס עלינו וכו' ואח"כ, וידבר משה את מועדי ד'¹⁴³ וגו'

----- מקורות וציונים ----- =

¹³⁹ ט"ז (סי' תצ"ד א'), חק יעקב. פמ"ג (מש"ז א'), שו"ע הגרש"ז (תצ"ד א'). בס' התעוררות תשובה (ח"ב סי' רצ"ו) להתפלל ערבית בלילה גם מפני שרבים אינם קוראים קר"ש שעל המיטה בלילה זה.

¹⁴⁰ של"ה (ריש מס' שבועות) עיקר הקפידה לא לקדש ולאכול עד צאת הכוכבים. מג"א (סי' תצ"ד) עמק ברכה, רבי יעקב פולאק. ובס' יוסף אומץ כתב שיכול לקדש בין השמשות כי מדאורייתא נקרא לילה, ומפני שהלילות קצרים ולא ישאר זמן לעסוק בתורה.
¹⁴¹ הש"ץ מתחיל ברכו בניגון של יו"ט, עי' ליקוטי מהרי"ח. וסדר התפילה כביו"ט של פסח שו"ע (סי' תצ"ד א').

כתב בס' יסוד ושורש העבודה: **יתפלל בכונה עצומה** וביחוד בברכת אהבת עולם בערבית זו תיבות תורה ומצוות חקים ומשפטים אותנו למדת כו' ונשמח בדברי תורתך וכו' ראוי לומר בהודאה עצומה במחשבתו להבורא ית"ש ביותר ויותר כי זה היום עשה ד' לבחור באבותינו וקדשם בתורת אמת.

¹⁴² בטוש"ע (סי' ס"ה) דלדעת השו"ע שם נכון למנוע מלאמרם משום הפסק, אבל הרמ"א הביא רבינו יונה ורשב"א שאומרים, ובמקום שנהגו לאומרם, אין לאדם לפרוש עצמו מן הציבור וכו'. והב"ח הביא הגהת אשרי שמצוה מן המובחר לאמרו ושגדול אחד התחיל לבטל מלומר קרוב"ץ ונענש ר"ל. ובלבוש שם הביא שתי הדיעות ונהרא נהרא ופשטי'.
האר"י (שעה"כ) לא היה אומר פיוטים אלא מה שסדרו הראשונים כגון הקלירי שנתקנו על דרך האמת, מביאו המג"א. ובשבלי הלקט (סי' כ"ח) בשם גאונים שמצוה לומר פיוטים.
בס' מעשה רב (סי' קס"ב) שהגרי"א לא אמר 'מערבית', ובס' זכרון יהודה אמרי אש אמר פיוטי ערבית אחרי התפילה, וכן היה החתם סופר אומר הפיוטים בסעודת הלילה. ומעיר שם שקיבל מנהג זה מבעל ההפלאה שקבלו מהמגיד שקבלו מהבעש"ט.
כשמתפלל ביחיד אין אומרים פיוטים באמצע תפילה. מג"א (שם), א"ר (שם), הג' רעק"א שם, משנ"ב (שם סי' ו').

¹⁴³ אבודרהם (סדר מעריב של שבת). רוקח (סי' ש"ב). פמ"ג (מש"ז סי' רס"ז). משנ"ב (שם סי' ט'). לבוש (סי' תקפ"ב) אין זה הפסק בין גאולה לתפילה כי פסוק זה מעין גאולה היא וכגאולה

אם חתם שומר עמו ישראל לעד, אינו חוזר¹⁴⁴.

שהחיינו בקידוש

עד. אשה שמקדשת בעצמה וכן כשמוציאה בקידוש נשים אחרות, לא תברך שהחיינו בזמן הדלקת נרות יו"ט אלא בקידוש¹⁴⁵.

שהחיינו להוציא אחרות

עה. אשה שמוציאה אחרים בקידוש, אם בטעות בירכה שהחיינו בהדלקת הנרות, ועכשיו בקידוש צריכה להוציא אחרות גם ידי ברכת שהחיינו, יכולה לברך ולהוציאן¹⁴⁶.

----- מקורות וציטוטים -----

אריכתא היא וכו' אומרים בשאר יו"ט הפסוק וידבר משה את מועדי ד' וגו' משום דכל המועדים הם זכר לגאולת מצרים כמ"ש בפירוש בכל אחד זכר ליציאת מצרים. בס' מעשה רב (ס"ק ס"ו) שהגר"א עצמו לא אמר כלל, כדי לסמוך גאולה לתפילה, אבל הציבור והש"ץ שאצלו, אמרו. וכ"ה בשו"ע הגרש"ז בסידורו.

אם חתם שומר עמו ישראל

¹⁴⁴ כל בו (סי' ל"ה) משנ"ב (רס"ז ט'). בכפה"ח (רס"ז ט') שאינו חוזר, ומ"מ י"ל אח"כ ופרוש סוכת שלום וכו' בלתי שו"מ משום שיש לה טעם בסוד (שעה"כ ס"ט).

ואם נזכר תוך כדי דיבור, יאמר מיד אחר תיבת לעד, הפורס וכו'. א"ר, משנ"ב שם.

¹⁴⁵ דרך החיים. שבט הלוי. וכל עיקר ברכת שהחיינו בעת הדלקת הנרות כתב בשאלת יעב"ץ (סי' ק"ז) שאין לה יסוד, אלא מכמה טעמים כתב יש להניח לבנות ישראל במנהגן שירשו מאבותיהם. שע"ת (סי' רס"ג ס"ק ד'). משנ"ב שם (ס"ק כ"ג). מט"א (סי' תרכ"ה סעיף ל"ג). אבל בכגון דא שמקדשת בעצמה, בודאי תברך שהחיינו בקידוש כמ"ש בעירובין (מ): סמכין ל' אכסא.

¹⁴⁶ שיטת הרמב"ם בהל' ברכות (פי"א הל' י'), שברכת שהחיינו אם יצא אינו מוציא, אבל

להלכה נקטינן שאפשר להוציא אחרות, גם אם יצאה. כתב הרמ"ך (שם) מנהיגנו לברך וכן ראוי לעשות. כסף משנה (שם ס"ק י'). ס' המכתם סוכה מ"ד. וכתב רבינו מנוח (שם) וכי מי שמדליק נ"ח לאחרים או קורא מגילה להוציא אחרים וכיוצא"ב אינו מברך שהחיינו. וראה עוד שו"ע (סי' תקפ"ה סעיף ב') וברמ"א שם: ואין חילוק בין אם יברך לעצמו או שכבר יצא ומברך להוציא אחרים אפ"ה מברך התוקע שתי ברכות הנזכרות (קול שופר ושהחיינו). וכ"ה הגר"מ שטרן שליט"א. הגר"מ גרינפלד שליט"א.

והעצה לומר למי שעדיין לא שמעה שהחיינו לברך בקול ולהוציא האחרות, יתכן ולא כ"כ טוב. כי אע"פ ששהחיינו מברך אפילו בשוק, אבל אי' שמסדרין ברכת שהחיינו על הכוס. לכתחילה על הקידוש תברך ולא על היום בלבד.

פרק י סעודת ליל שבועות

קידוש בלילה

עו. מקדשין בליל יו"ט כשכבר לילה ממוש, בכדי שיהיה שבע שבתות תמימות¹⁴⁷

בציעה מעליונה

עו. יבצע על לחם משנה, ויבצע מהלחם העליון¹⁴⁸.

בשר ודגים

עח. מצוה לאכול בשר ודגים לכבוד יום טוב¹⁴⁹.

בעצרת בעינן נמי לכם

עט. איתא בגמ'¹⁵⁰ הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מאי טעמא, יום שניתנה בו תורה¹⁵¹.

----- מקורות וציטוטים -----

¹⁴⁷ בס' עמק ברכה לאבי השלה"ק שקיבל מרבו מהר"ש מלובלין שקיבל מהגאון רבינו רבי יעקב פאלאק שביליל ראשון של חג השבועות לא יעשו קידוש על הכוס עד אחר צאה"כ. ובשל"ה, ובס' משאת בנימין (סוף הסי' הגהת א"ח ד') שאם יקדש קודם הלילה, יחסר מיום מ"ט לספירה וכתוב שבע שבתות תמימות תהינה. מג"א (תצ"ד א'), שו"ע הגרש"ז (תצ"ד ב').

בס' מנהגים דק"ק וורמייש"א (ס"ק ק"ג) שלא המתינו עד הלילה, וביוסף אומץ (ס"ק תת"ן) שבארץ אשכנז לא הקפידו, כיון שהלילות קצרים ואם ישהה, יהא כבר חצות לילה ומתי יעשו לביתם הרוחני.
¹⁴⁸ רמ"א (סימן רד"ע סעיף א') מס' כל בו.

¹⁴⁹ ברכות מ"ט: שו"ע (סי' תקכ"ט סעיף א'). שו"ע הגרש"ז א': כשם שמצוה לכבד את השבת ולענגה, כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ד' מכובד, וכל ימים טובים נאמר בהן מקרא קודש. אזיה עונג זה שאמרו חכמים שחייב אדם לאכול בכל יו"ט ב' סעודות וכו'.
בסוף סעודת ליל יו"ט כדאי לשים לב לשעה שמסיים אכילת בשר, בכדי להישמר משתייה חלבית לפני חלוף שש שעות.

¹⁵⁰ פסחים ס"ב:

¹⁵¹ א"ר אלעזר, הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא. רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תילתא וכו'.

חלב בליל שבועות

פ. ישנם שאוכלים סעודה חלבית בליל שבועות, בכדי שסעודת בשר לא יכבד על ערנותם בלילה, אבל יש מערערים על כך¹⁵².

ברכת המזון יעלה ויבא

פא. בברכת המזון אומר יעלה ויבא בברכה שלישית, ואומר ביום חג השבועות הזה¹⁵³.

שכח יעלה ויבא

פב. אם טעה ולא הזכיר י"ו, ונזכר לפני שאמר השם בברכה שלישית, יאמר י"ו, ויחזור לומר ובנה ירושלים¹⁵⁴.

למדנו חוקך

פג. אם נזכר אחרי שכבר אמר בא"י, יסיים תיכף למדנו חוקך, ויאמר י"ו ויחזור לומר ובנה ירושלים¹⁵⁵.

סיים בונה ירושלים

פד. אם נזכר אחרי שכבר סיים ברכת בונה ירושלים, יאמר בי"י א'מיה אשר נתן ימים טובים לישראל לששון ולשמחה את יום חג השבועות הזה בי"י מקדש ישראל והזמנים¹⁵⁶.

התחיל ברכת הטוב והמטיב

פה. אם שכח להזכיר יעלה ויבא וכבר התחיל ברכת הטוב והמטיב, חוזר לראש ברכת המזון¹⁵⁷.

- - - - - מקורות וציונים - - - - - =

¹⁵² דרכי תשובה (סי' פ"ט) מנהג זה לא יתכן עפ"י שע"ת (סי' תקכ"ט) דינן חיוב בבשר גם בלילה. תשו' מועדים וזמנים (ח"י קיד), שמבטל מצות עשה דשמחה, ועוד.

¹⁵³ טוש"ע סי' קפ"ח סעיף ה'. משנ"ב (שם סי' י"ב) לפי שהוא בקשת רחמים קבעום בברכת בונה ירושלים שהיא ג"כ בקשת רחמים, ולא בברכת הארץ שהיא הודאה.

¹⁵⁴ משנ"ב סי' קפ"ח ס"ק כ"ב.

¹⁵⁵ חיי אדם (כלל מ"ז סעיף טו). בן איש חי (חקת ח') משנ"ב (סי' קפ"ח ס"ק כ"ב).

¹⁵⁶ ברכות מ"ט. טוש"ע סי' קפ"ח סעיף ו'.

אשה ששכחה י"ו

פ. אשה ששכחה להזכיר יעלה ויבא בסעודות החג, אינה חוזרת לברך¹⁵⁸

----- מקורות וציטוטים -----

¹⁵⁷ טושני"ע (סי' קפ"ח ו'). לבוש (שם סעיף ו') משנ"ב (שם ס"ק כ"ד) דכיון דכבר סיים סדר ברכות דאורייתא והסיח דעתו מהם ופתח בהטוב והמטיב, דמי לעקירת רגלים בתפילת י"ח דחוזר לראש אם טעה באזיה דבר.

¹⁵⁸ ראק"ע גליון שו"ע סי' קפ"ח שנשים פטורות מסעודת יו"ט, דחיוב פת הוא מדין עונג יו"ט והוי מ"ע שהזמן גרמא, ולכן אם שכחה יעלה ויבא אינה חוזרת. ע"י כפה"ח (סי' קפ"ח ס"ק כ"ד). תשו' שבט הלוי (ח"ד סי' י"ח. ח"ו סי' ס"א) שנשים חייבות בשמחת יו"ט אבל אינן חייבות בפת.

פרק יא תיקון ליל שבועות

תיקון ליל שבועות

פז. נוהגים הרבה להיות נעורים כל ליל שבועות לעסוק בתורה. בספרים הק' נכתבו כמה טעמים בזה¹⁵⁹.

סדר לימוד

פח. סדר הלימוד בתורה נביאים כתובים, מדרשים, זוהר, תרי"ג מצות¹⁶⁰.

פט. גם מי שאינו יכול להיות ער כל הלילה יאמר סדר זה¹⁶¹.

תורה שבע"פ

צ. יש מקומות שעוסקים בליל שבועות בעיקר בלימוד תושבע"פ¹⁶².

----- = ----- מקורות וצינונים -----

- ¹⁵⁹ 1. זוהר הק' אמור: כד מטי האי ליליא ליבעי ליה למלעי באורייתא. ובזוה"ק בראשית, הטעם משום **תיקון קישוטין דכלה**. שעה"כ. שו"ע הגרש"ז (סעיף ג'). 2. מג"א (סי' תצ"ד): **תיקון למה שישנו אז ישראל** כל הלילה והוצרך הקב"ה להעירם. משנ"ב (סי' תצ"ד ס"ק א'). 3. שפ"א (שבועות): על פי אומרם ז"ל אם שמוע בישן תשמע בחדש ולכן צריכים לקבל בלילה זו התורה שלמדנו עד עתה וזה הכנה להתחדש.
4. ישועות יעקב: לתקן מה שלא רצו תושבע"פ, לכן לומדים כל הלילה תורה שבע"פ. שעה"כ (פ"ט): מי שלא ישן בלילה הזאת כלל אפילו רגע אחד ויהיה עוסק בתורה כל הלילה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק. משנ"ב (תצ"ד א'). (במנהגי תימן: מקובל אצלם שבלי שבועות בשעה הרצוי נפתחין שערי שמים ומחלקין פרנסה לכל אדם די מחסורו, ומתקבלת אז התפילה אף אם מבקש דבר חוץ לדרך הטבע).
- ¹⁶⁰ שער הכוונות. של"ה מס' שבועות. בן איש חי במדבר (ס"ק ד').
- בעדות המזרח לפי סדר קרואי מועד. אר"י, אשכנז נוסח המודפס בתיקון ליל שבועות. בשל"ה מוסיף על נוסח שלפי האר"י.
- ¹⁶¹ כפה"ח תצ"ד ח'.
- ¹⁶² ישועות יעקב. תושבע"פ לא רצו אלא באונס, לכן עיקר היגיעה בזה. שו"ע הגרש"ז ג'.
- בס' סדר היום כתב שחצי תיקון וחצי תושבע"פ.

נשים בתיקון

צא. נשים לא יאמרו התיקון כלל¹⁶³.

שיחת חולין

צב. יזהר משיחה בטיילה, או חולין, כל הלילה¹⁶⁴.

שתיה

צג. כששותה כוס משקה, אם כיוון בשעת הברכה, יכול לשתות כוסות נוספים מבלי לברך שוב¹⁶⁵.

ואם יודע שיהא הפסק גדול בין כוס לכוס, עדיף לכוין שמברך רק על הכוס שלפניו כעת¹⁶⁶ ואז מברך ברכה לפניה ותיכף מברך לאחריה¹⁶⁷.

טבילה לפני עלות השחר

צד. באשמורת הבוקר לפני עלות השחר יש נוהגים לטבול במקוה¹⁶⁸.

----- מקורות וציונים ----- =

¹⁶³ רב פעלים (ח"א סוד ישרים סי' טי) על פי סוד.

¹⁶⁴ אור צדיקים (סי' ל"ב). בן איש חי (במדבר ס"ק ג'). יסוד ושורש העבודה. כפה"ח (אות י"א). מהבעש"ט לא לשוח עד אחרי כתר במוסף.

¹⁶⁵ בשו"ע (סימן קפ"ד סעיף ה') כתב המשנ"ב (ס"ק י"ז) שיש הרבה אחרונים דסברי שברכה ראשונה לא הפסיד כל שלא הסיח דעתו בינתיים. ובכפה"ח (סי' קפ"ד ס"ק ל"ב). ובתשו' ציץ אליעזר (ח"ב סי' א'). יבי"א (ח"ו סי' כ"ז). שאילת שאול (או"ח סי' כ"ד).

בס' הליכות שלמה (פי"ב ג') שהגם שדעת המג"א (ס"ק ט') שאפילו כיון בפירוש לא מהני על אחר שיעור עיכול, ובמשקין שלא נזכר מהו שיעור עיכול יתכן שיעבור השיעור בין שתיה, מ"מ למעשה נוהגין באבהו"ז מתשו' הרמב"ם (סי' קע"ט) שאפי' אם פסק כל היום א"צ לחזור ולברך.

¹⁶⁶ בתשו' מנחת יצחק (ח"ח סי' ק"ב וח"י סי' ט"ו), העלה כמה טעמים להחמיר בזה ולחשוש לדעת המג"א המובא במשנ"ב שם שיחזור ויברך אפילו לא הסיח דעתו עדיין עי"ש. ובהליכות שלמה שם.

*ראוי לשים לב, אם ברצונו לשתות משקה עם חלב לפני התפילה, יבדוק אם עברו שש שעות מאכילת בשר בסעודת ליל יו"ט.

¹⁶⁷ ראה משנ"ב (סי' קפ"ד ס"ק י"ז) ובה"ל (סי' ק"צ ד"ה אחר ששתה).

¹⁶⁸ זוה"ק (פ' אמור). של"ה (מס' שבועות). שעה"כ (עי' פ"ט) ובהגיע אשמורת הבוקר מעט קודם עלה"ש בעת שמשחירין פני הרקיע במזרח אשר אז נקרא אילת השחר כנודע, אז צריך שתטבול במקוה ותכוין אל מקום העליון שהוא כתר עליון ז"א הנמשך לו בלילה

פרק יב ברכות השחר

על נטילת ידים

צה. הניעור כל הלילה¹⁶⁹, יזהר לא לברך על נטילת ידים כשנוטל ידיו בעלות השחר¹⁷⁰, רק אחרי שעשה צרכיו לפני התפילה¹⁷¹. אבל אם עשה צרכיו, יטול ידיו ויברך¹⁷².

א' נשמה. המעביר שינה

צו. הניעור כל הלילה, יש הסוברין שברכת אלקי נשמה והמעביר שינה, לא יברך¹⁷³.

אבל יש הסוברין שמברך בעצמו, כיון שהברכות סודרו על סדר העולם¹⁷⁴.

----- מקורות וציטונים -----

הזה והוא נקרא שער החמישים כמ"ש ועליו נאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וכו'. ועי"כ אנו מקבלים תוספת קדושה מבחי' הכתר הזה. יוסף אומץ (תתנ"ב).

זמן עלות השחר לדעת בעל שבט הלוי, הוא 72 דקות לפני הנץ החמה.

¹⁶⁹ ואם ישן שינת ארעי, להרא"ש כאילו לא ישן כלל, ואם ישן באופן קבע, אפילו מקצת הלילה, יברך, משום דסתם ידים עסקניות הן. הרא"ש. משנ"ב (סי' ד' ס"ק כ"ז).

¹⁷⁰ ואע"פ שאינו מברך, כתבו הרבה פוסקים שיש ליטול ידיו.

רמ"א (סי' ד' י"ג). הרב יד אהרן בהגב"י בשם האר"י ז"ל שצריך לערות ג"פ וכן הביא החיד"א בשו"ב (סי' ד' א') בשם ס' תרומה חדשה דלינה פוסלת בנט"י. ובשע"ת (שם ס"ק ט) מביאם וכתב שכן נראה שיש לנהוג כמ"ש הרמ"א שיש ליטלם בלא ברכה. שו"ע הגרש"ז (שם סעיף י"ג)

¹⁷¹ בשו"ע (סימן ד' סעיף י"ג) כתב המחבר; אם היה ניעור כל הלילה יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית וכו' הספק הוא אם טעם נטילת ידים הינו מפני ש; ידים עסקניות (רא"ש ברכות ס:). או בגלל שהאדם נהיה ברי' חדשה, והנטילה ככהן שמקדש ידיו מהכיוור (רשב"א תשו' קצ"א).

¹⁷² א"ר (סי' ד' ס"ק ח'). דרך החיים. משנ"ב (סימן ד', ל). וראה עוד שו"ע הגרש"ז בסידורו; שימשמש במקומות המכוסים שבגופו קודם הנטילה כדי שיברך על נטילת ידים לדברי הכל.

¹⁷³ עטרת זקנים (סי' מו, ח). א"ר (סי' מ"ו ס"ק י"ב).

לכן יש הסוברים שעדיף לכתחילה שישמעע מאחר ויכוין לצאת¹⁷⁵.

שיתין נשמין

צו. אם ישן שיתין נשמין מברך כל הברכות¹⁷⁶, לכמה דיעות, השיעור חצי שעה¹⁷⁷.

ברכת התורה כשניעור בלילה

צח. אם למד כל הלילה, דעת הרבה פוסקים שיכול לברך בעצמו ברכות התורה¹⁷⁸.

----- = מקורות וציונים -----

¹⁷⁴ רמ"א (סי' מ"ו ח') ו"א דאפילו לא נתחייב בהן מברך אותן דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם, וכן המנהג ואין לשנות.

שע"ת (סי' מ"ו י"ב) מס' פע"ח: מנהג מורי ז"ל הח"י ברכות מן ענט"י עד ברכות התורה היה נוהג לאומרם בביתו ואפילו בלילה קודם עמוד השחר, ומסדרם כל ברכה בשעה שנתחייב בה כמ"ש בגמ' וכו'. והנה כל הח"י ברכות השחר עד סוף כל ברכות התורה חייב אדם לברך בכל יום אפילו שלא נתחייב בהם ביום ההוא כגון שלא ישן בלילה כל עיקר וכו' כי לא נתקנו אלא על מנהג העולם ולא על כל אדם בפרטות, ועוד כי כולן יש בהם רמז אל אורות העליונים ואין ראוי לבטל כ"א ברכות ענט"י ואשר יצר שאם לא ישן כלל או לא הוצרך לנקביו אינו מברך אותם. גרש"ז ז'. ברכ"י. ערוה"ש. משנ"ב (כד).

¹⁷⁵ שע"ת (סימן מו ס"ק יב). משנ"ב (שם ס"ק כד) שיראה לשמוע אלו השתי ברכות מאחר ויכוין לצאת. בא"א (בוטשאטש תצ"ד) צויתי שיברך ברכת התורה הק' וברכות השחר, לפני העמוד, מי שלא ניעור כל שבועות, ויכוין לפטור הנעורים, וכמ"ש בבאה"ט ובמג"א ז"ל שכ"ה עצהו"ט.

¹⁷⁶ חיי אדם (כ"ל ז, ח). משנ"ב (מו, כד).

בשיעור שיתין נשמין יש כמה דיעות; 6 שעות (תוספת חיים) 3 שעות (שע"ת) חצי שעה (קצש"ע סי' ב' ח', מחז"ב בה"ל) – 3 דקות (בה"ל סי' ד').

¹⁷⁷ קיצושו"ע (סי' ב' סעיף ח'). קצוה"ש (סי' ב' בדה"ש א'), אור לציון (ח"ב פ"א סי' ז'). מחז"ב (קו"א סי' ד'). בה"ל.

¹⁷⁸ כתב המג"א (סי' מ"ו ס"ק י"ב) בשלמא לסברת הטור דבשינה תליא מילתא, אם לא ישן א"צ לברך אבל לפי מה שנהגו שלא לברך כשישן ביום א"כ צ"ל דמה שמברך בבוקר היינו משום שקבעו חכמים ברכה זו בכל יום, דומיא דשאר ברכות השחר. תדע דהא לר"ת כשעומד קודם עלוה"ש א"צ לברך וכשמאיר היום צריך לברך, א"כ לדין נמי, אף שלא ישן, כשמאיר היום צריך לברך, שלא היה דעתינו לפטור רק ליום א' כתקנת חז"ל.

דעת הפרי חדש¹⁷⁹; כיון שהיה ער בלילה, אין צורך לברך ברכת התורה בבוקר¹⁸⁰.

ישמע מאחר

צמ. יש הסוברים שישמע מאחר ויכוין לצאת¹⁸¹.

כוונה עד למחרת

ק. בערב שבועות, כשמברך ברכות התורה, יכול לכוין לפטור עצמו בברכה רק עד בוקרו של חג השבועות, ואז יחוייב לברך¹⁸².

----- מקורות וציטוטים -----

ובסי' תצ"ד מסיק המג"א כיון שנוהגין לברך כל יום ברכה"ת א"כ מעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה, ולכן צריך לברך ברכת התורה כשיאיר היום וכן נראה עיקר. דרך החיים (סי' ה'). וכתב בא"ר (שם ס"ק ט'): ניעור כל הלילה יראה דלכ"ע צריך לברך בבוקר ברכת התורה דעדיף מברכת השחר דהכא ודאי אין דעתו בברכה יותר מיום ולילה. שער הכוונות. ברכ"י (מ"ו, יב). שו"ע הגרש"ז סעיף ז': לסברא האחרונה (מג"א) צריך לברך כשיאיר היום כמו שאר ברכות השחר שנוהגין לברך אע"פ שלא נתחייב בהן וכו' והרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברכה"ת מאחר ויתכוון לצאת ידי חובתו אם אפשר לו ואם לאו יברך בעצמו. ערוה"ש (סי' מז סעיף כג). והמשנ"ב (שם ס"ק כ"ח) מביאם וכתב, ספק ברכות להקל, אבל בכפה"ח (מ"ז, כו, מ"ט), בשם האר"י שמברכים, ובמקום מנהג לא אומרים סב"ל.

¹⁷⁹ פרי חדש (סי' מ"ו ס"ק ח') לדין בהפסקה תליא מילתא, וכל שלא ישן כלל בלילה אין צריך לברך שהרי לא הפסיק.

¹⁸⁰ חיי אדם (כלל ט סעיף ט), ביאור הגר"א. משנ"ב (סי' מ"ז ס"ק כ"ח).

¹⁸¹ מג"א (סי' תצ"ד) הרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברכה"ת מאחר, ויתכוין לצאת ידי חובתו. שו"ע הגרש"ז (סימן מ"ז סעיף ז'). משנ"ב (מ"ז, כח), ויאמר אח"כ איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד.

¹⁸² מג"א בפתיחת סי' תצ"ד: בסי' מ"ז י"ב משמע, אם נעור כל הלילה א"צ לברך ביום שלאחריו וכו' אלא שמתחילה אין דעתנו לפטור רק ליום ולילה אחד, וכשקם בבוקר קודם עלוה"ש נחשב ליום שלאחריו וכו' ולדין, כיון שנוהגין לברך כל יום ברכת התורה א"כ מעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה, ולכן צריך לברך כשיאיר היום, וכן נראה עיקר. ובמחצה"ש שם כתב: שאע"ג דבסי' מ"ז נראה דמספקא ליה, צ"ל בתר דאיבעיא הדר פשיט ליה. ובפמ"ג (א"א שם): וברכת התורה ודאי מברכין, דאין כוונתינו רק ליום ולילה. תשו' קרן לדוד (סי' נ"ט). וכ"ה האדר"ת בלוח ארץ ישראל.

ישן בערב יום טוב

קא. אם ישן בעיו"ט שינת קבע ובלילה שאחריו היה ניעור, דעת הגרע"א שיברך בבוקר¹⁸³.

לגמור סדר לימודו

קב. כשדעתו לישון מעט אחרי לימודו, מותר לגמור סדר לימוד¹⁸⁴ ויברך כשיקום משינתו.

ברכה אחר עלוה"ש

קג. אם היה ער בלילה, יברך ברכות התורה אחרי עלות השחר¹⁸⁵.

שומר כשיישן לפני תפילת שחרית

קד. הלומד כל הלילה עד עלוה"ש והולך לישון לפני התפילה, צריך למנות שומר שיעיר אותו לתפילת שחרית, מחשש שייישן עד עבור זמן תפילה¹⁸⁶.

----- מקורות וצינונים -----

¹⁸³ רעק"א בהגהותיו (סי' מ"ז) ישן ביום וניער כל הלילה שלאחריו דמברך בבוקר בממה נפשך, לר"ת צריך לברך דלא נפטר רק מעל"ע, ולהרא"ש גם שינת היום הוי היסח הדעת וכו'. וא"צ לחוש דנפטר באהבת עולם, דלהרבה פוסקים אינו פוטר רק מה שלומד מיד, ולהרבה פוסקים קר"ש לא הוי לימוד כנלענ"ד. התעוררות תשובה (ח"ב סי' קמ"ז). משנ"ב (מ"ז כ"ח).

¹⁸⁴ תוספות חיים. וכתב מהרש"ג (א, סב) שנראה, רק עד הנץ החמה.

¹⁸⁵ מ 72 דקות לפני הנץ החמה.

¹⁸⁶ ראה שו"ע (סי' פט). תשו' בנין עולם (ח"א א'). שערי הלכה ומנהג (או"ח סי' מ"ד). וראה משנ"ב סי' רל"ה (סי' י"ח). בתשו' שבט הלוי (ח"י סי' מ"ט) מלמד זכות להקל בזה כשמעמיד שעון מעורר וכדו' דבלא השינה יטרד בתפילתו.

פרק יג מנהגי היום

אקדמות

קה. נוהגים לומר פיוט אקדמות בשבועות, שהוא שבה על בחירת הש"י בישראל ונתינת התורה¹⁸⁷.

מתי נאמר

קו. מעיקר התקנה, אומרים אותו אחרי פסוק ראשון שקראו בתורה¹⁸⁸.
המנהג היום בהרבה קהילות לאומרו, לפני שהכהן מברך על התורה¹⁸⁹.

מגילת רות

קז. נוהגין לקרוא מגילת רות בחג השבועות¹⁹⁰.
וכמה טעמים נאמרו בזה;
א. מפני שכתוב בה בתחילת קציר שעורים, תחת עצרת שנקרא ביכורי קציר חיטים¹⁹¹.
ב. על שם רות שנתגיירה, וישראל נתגיירו בעצרת ונכנסו תחת כנפי השכינה בקבלת התורה¹⁹².

----- מקורות וציטוטים ----- =

¹⁸⁷ מחבר הפיוט הוא ר' מאיר ב"ר יצחק, חברו בשנת ד' תתס"ב. והוא שבה על בחירת הש"י בישראל ונתן לנו התורה (לבוש סי' תצ"ד). תחילה מדבר מגדולת הש"י וגבורתו. ממשיך בשבח עם ישראל שעוסקים בתורה. שאלת האומות "מנן ומאן הוא רחימך" שבשבילו בחרתם לגור עם האריות ונסיון האומות לפתות את ישראל. תשובת ישראל הדוחים הצעת האומות, ותיאור הגדלות שתהא לישראל לעתיד. תיאור שכר הצדיקים לעתיד, מלחמת שור הבור וליתן וסעודת הצדיקים לעתיד. בס' שערי הלכה והמנהג שאצל הספרדים אין אומרים אקדמות, וגם בליובאוויטש לא נהגו לאומרם. וכן בוורמייזא אין אומרים אקדמות.

¹⁸⁸ מהרא"ק. מהרי"ל. לבוש. שערי אפרים.

¹⁸⁹ ט"ז. פמ"ג (מש"ז א'). ר"י עמדין. חת"ס.

¹⁹⁰ מחז"ו. רוקח (רצ"ו). אבודרהם. מהרי"ל. רמ"א (סימן ת"צ סעיף ט'). גרש"ז (תצ"ד י"ג).

ז"ח סי' ע"ד. סדור תכלאל.

¹⁹¹ מחזור ויטרי סי' שי"ב.

¹⁹² אבודרהם

ג. במדרש רות אמרינן למה נאמרה רות בעצרת בזמן נתינת התורה ללמדך שלא ניתנה תורה אלא על ידי יסורין ועניות וכו'.¹⁹³

ד. מעשה של בועז היה בימי קציר חיטים שכלה בחג השבועות שמביאין שתי הלחם מחיטין, ובפ' מועדים בפ' אמור כתיב ובקצרכם את קציר ארצכם וגו' לעני ולגר תעזוב אותם וגומר מיד אחר פרשת שתי הלחם שמביאים בשבועות, ואותם קיים בועז וכו'. ורות היתה ענייה וגירת לכך קוראים רות בו ביום.¹⁹⁴

ה. מגילת רות מדברת מחסד ומתן תורה הוא חסד מתחילתו ובאמצעיתו וסופו.¹⁹⁵
ו. בפ' אמור פ' שבועות, ובקצרכם את קציר ארצכם לעני ולגר תעזוב אותם וכו' ותורת חסד על לשונה ובוועז עשה כן בקצירותו לרות.¹⁹⁶

קריאת מגילת רות בציבור

קח. יש שלא נהגו לקרות מגילת רות בציבור.¹⁹⁷

תהלים

קט. נכון לומר תהלים בחג השבועות שהוא יומא דהילולא של דוד המלך.¹⁹⁸

מאכלי חלב

קי. נוהגין לאכול מאכלי חלב בשבועות, וכמה טעמים נאמרו בזה;

א. תורה נמשלה לדבש וחלב.¹⁹⁹

ב. כשני תבשילין של פסח. זכר לשתי הלחם.²⁰⁰

ג. כימי נקיים דם נעכר ונעשה חלב, מדין לרחמים.²⁰¹

----- מקורות וציטוטים ----- =

193 מחזור ויטרי. שו"ע הגרש"ז.

194 לבוש שם.

195 אליה רבה.

196 רוקח.

197 שו"ע הגרש"ז פסקי הסידור. בני עדות המזרח. ובכמה קהילות.

198 חיד"א מו"ב.

199 אורחות חיים. כל בו נ"ב.

200 רמ"א סי' תצד ג'. לטעם הרמ"א יש לאכול לחם בסעודת חלב ובסעודת בשר. והמנהג הרווח שאוכלין מיני מזונות חלביים בסעודת החלב, ורק אח"כ נוטלים ידים לסעודת בשר. דרכ"ת (ו"ד סי' פ"ט י"ט) דרכי חיים (צאנז) דרכי חיים ושולם (תרמ"ד)

- ד. אחרי מתן תורה לא מצאו רק מאכלי חלב לאכול²⁰².
- ה. מלאכים רואים שאנו נזהרים על ב"ב²⁰³, לא כמוהם אצל אברהם.
- ו. מנחה ח'דשה ל'ד ב'שבועותיכם, ר"ת חלב²⁰⁴.
- ז. דם נעקר ונעשה חלב זה כל עבודתינו בעוה"ז לנצח יצר ולהופכו לטוב²⁰⁵.
- ח. לאו בשר בחלב, הוא נגד יום שבועות, זוה"ק. כל יום משם"ה ימים נגד שם"ה לאווין. לא תבשל גדי סמוך לראשית ביכורי אדמתך²⁰⁶.
- ט. ו' שמות נקראו להר סיני, אחד מהם, גבנונים²⁰⁷.
- י. זכר ליום שנמשה משה רבינו מהמים ולא רצה לינוק מהנכרית²⁰⁸.

----- מקורות וציטוטים ----- =

- 201 מג"א תצד ו'
202 גאולת ישראל. משנ"ב (תצד ס"ק יב)
203 תורת חיים ב"מ פ"ו.
204 מטה משה תרצ"ב.
205 ישועות יעקב ס"י תצ"ד.
206 חידושי הרי"מ.
207 ר"ש מאוסטרופולי.
208 ס' מטעמים.

פרק יד המתנה בין חלב ובשר ולאחר גבינה צהובה

הפסקה בין חלב לבשר

קיא. לאחר אכילת גבינה יש להפסיק לפני אכילת בשר²⁰⁹.

ברכה אחרונה או שעה

קיב. ובזוהר הק' החמיר מאוד, לעשות הפסק בברכת המזון או המתנת שעה בין מאכלי בשר וחלב²¹⁰.

גבינה קשה

קיג. אם אוכל גבינה קשה²¹¹, צריך להפסיק בברכת המזון (או ברכה אחרונה), ולהמתין²¹² שש שעות²¹³ לפני שאוכל בשר.

----- מקורות וציונים -----

²⁰⁴. מעיקר דינא דגמרא (חולין ק"ה). ובשו"ע יו"ד (סי' פ"ט סעיף ב'), אכל גבינה, מותר לאכול אחריו בשר מיד, וצריך לקנח פיו ולהדיחו. והרמ"א שם כתב שיש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה. ואין למחות על המקילין וטוב להחמיר, וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף כמו בגבינה אחר בשר, ויש מקילין.

²¹⁰ בזוה"ק פ' משפטים קכ"ה כתב בחומרה: כל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא יש ח"ו פגם וכו'. מביאו בית יוסף סי' קע"ג, ולכן גם בין גבינה לבשר צריך ברכה אחרונה והמתנה. וכתב הרמ"א (סי' פ"ט סעיף ב') וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף כמו בגבינה אחר בשר וכו'. וכתב הלבוש (סי' פ"ט סעיף ב') שלפי דברי הזוהר שזכינו אליו בימינו, יש לזוהר שלא לאכול אפילו בשר עוף לאחר גבינה בסעודה אחת כי אם מסעודה לסעודה כמו בגבינה אחר בשר. ובחגורת שמואל שם (ס"ק י"ח) שמדובר בגבינה קשה, ישנה, שמושכים טעם עד זמן ארוך כבשר.

²¹¹ היינו שעברו עליו 6 חדשים, או שהיא מתולעת. או"ה (כלל מ' י') ט"ז (שם ס"ק ד) ש"ך (שם ס"ק טו).

והבן איש חי כתב (שלח שנה ב'טו) שלכל חודש שהגבינה התיישנה, מחכים עוד שעה.
²¹² בטעם המתנה אחרי אכילת בשר לחלב, כתב רש"י (חולין ק"ה). ומביאו הטור (סי' פ"ט) שהוא מפני שהבשר מוציא שומן ומושך טעם זמן ארוך. והרמב"ם (הל' מאכ"א ט' כח) כתב הטעם משום שנשאר בשר בין השיניים. ומביאים הט"ז וש"ך בסי' פ"ט.
ולכן חששו בגבינה קשה להמתין אחריה, מפני שטעמה חזק ומושך טעם וגם מפני שהגבינה הקשה נדבק בין השיניים. ד"מ (שם ס"ק ב') פרי חדש (ס"ק טו), פמ"ג (שפ"ד ס"ק טו), ט"ז (ס"ק ד') ובפמ"ג (מש"ז ס"ק ד').

²¹³ הרמ"א בסי' פ"ט סעיף ב' (הובא לעיל הערה 1) כתב שטוב להחמיר, כמו בגבינה אחר בשר. וכתב הש"ך (שם ס"ק ט"ז) שדי להמתין שעה 1 בין גבינה לבשר.

גבינה רכה

קיד. כשאכל גבינה רכה, ואח"כ ברצונו לאכול מאכלי בשר, לכתחילה יש להפסיק בין חלב לבשר בברכת המזון²¹⁴ (או ברכה אחרונה), לעשות קינוח והדחה ולהמתין שעה, ומנהג רבים להמתין חצי שעה²¹⁵.
ואם קשה לו, אזי לאחר שאכל גבינה רכה מותר להמשיך באותו סעודה ולאכול בשרי, אבל חייב בקינוח והדחה אחרי מאכלי החלב²¹⁶. ויחליף מפה²¹⁷.

תבשיל גבינה

קטז. אם אכל תבשיל גבינה, כגון עוגת גבינה, שנדבק בידים, יש לרחוץ ידיו לפני אכילת בשר²¹⁸.

מגמר אכילה

קטז. ההמתנה בין בשר לחלב, הוא מגמר אכילת הבשר, וכן להיפך (לא מסוף סעודה)²¹⁹.

גבינה צהובה

קיו. גבינה צהובה בימינו²²⁰, נחלקו הדיעות אם נחשב לגבינה קשה²²¹, או לגבינה רכה²²², ולכן מי שנהוג בזה כגבינה רכה, יש לו על מי לסמוך²²³.

----- = מקורות וציונים -----

אבל הט"ז שם (ס"ק ד) כתב שיש להמתין 6 שעות. וכן הפמ"ג (שפ"ד ט"ז) חכמת אדם (כלל מ' סעיף י"ג) משנ"ב סי' תצ"ד שעה"צ (ס"ק טו).

²¹⁴ שיירי כנה"ג סי' תצ"ד (ס"ק ג'), תשו' מהרש"ג יו"ד (ח"א סי' י"ג). של"ה מס' שבועות (ד"ה הפטרה). פמ"ג יו"ד (סי' פ"ט מש"ז ס"ק ג'). באר מים חיים (פ' וירא או ח'). דרכי תשובה יו"ד (סי' פ"ט ס"ק י"ט). מעדני השולחן (שם ס"ק פ"ט). ספרי חג השבועות (פרק ט' סעיף ד').
²¹⁵ מהרש"ג (ח"א סי' י"ג), שכוונת הזוה"ק "שעתא חדא" לזמן מסויים. כמו שר' יונה כתב

בגמ' ברכות: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת וכו' והכוונה הוא לזמן מסויים ולא דוקא לשעה של 60 דקות. ס' מטה ראובן (סי' קפ"ו). מבית לוי (יו"ד בב"ח) שמנהגנו ומנהג מדינות רבות להמתין חצי שעה, מפני שלא יהא החלבי סמוך לבשרי, כמ"ש הזוה"ק, ובכל מקום סמוך הוא תוך חצי שעה, כמו "סמוך למנחה". הליכות שלמה (שבועות י"ב). תשובות והנהגות (ח"ב סי' ש"צ).

²¹⁶ מג"א סי' תצ"ד. חכמת אדם (כלל מ' י"ב) משנ"ב טז, שעה"צ (טו). וראה עוד בס' אמרי יעקב להגר"מ שטרן שליט"א (עמ' צ"ה).

²¹⁷ יו"ד סימן פט (סעיף ד'). מג"א (סי' תצ"ד ו'). חק יעקב (שם ס"ק י"ב).

²¹⁸ שו"ע יו"ד (סימן פ"ט סעיף ב'). ובש"ך (שם ס"ק ט' כ').

²¹⁹ דגול מרובה יו"ד (סי' פ"ט), ש"ך (ס"ק ג'). דרכ"ת (שם ס"ק ד'). מבית לוי יו"ד.

²²⁰ הכוונה לגבינות הצהובות המצויים בד"כ בחנויות בארץ ישראל עם הכשר טוב. ואין הכוונה כאן לגבינה הצהובה הקשה שנפוץ מאוד באירופה וכמו שמפוי' להלן.

קטן בהמתנה אחרי בשר

----- = מקורות וציונים -----

²²¹ בס' קובץ תשובות (ח"א סי' נח) מחמיר בגבינה צהובה, וטעמה נמשך בפה זמן רב, ומחמיר גם בהמתנה אחרי אכילת פיצה וכדומה. ובתשו' שבט הלוי (ח"ב ל"ה) חושש אולי הועמדה בקיבה ונקרא קשה. וגם חשש שאולי ישווקו גבינות קשות ממש ולא יבחינו בין אלה שעברו עליהם 6 חדשים לבין אחרות. ובתשובה לשואל (הרה"ג יוסף משדי) אמר הגר"ש וואזנר שכל האיסור הוא כשאוכל את הגבינה הצהובה לבדה, אבל אם אוכל אותה עם לחם, אין צריך להמתין שש שעות, עי' בדרכ"ת (שם ס"ק מ"ג) מיד יהודה שגבינה שנתבשלה בתבשיל או נאפתה עימו א"צ המתנת 6 שעות.

הגרשז"א (הליכות שלמה, שבועות פ' י"ב) שמן הדין אין צורך להמתין 6 שעות, ויש שנהגו להחמיר מחשש שבזמננו מתקשה הגבינה מאופן עשייתה, וישנם אחווי שומן גבוהים וחומרים וכו', וכן נהג להחמיר בעצמו.

²²² החזון איש הורה שאין הגבינה הקשה שבזמננו דומה לגבינה המזכרת בפוסקים ורק אם עמדה שנה, צריך להמתין אחריה ו' שעות (הגר"ח קניבסקי מעשה איש ח"ה). בתשו' אבן ישראל (ח"ט סי' ס"ח) שאפילו הגבינות הצהובות אינן קשות כל כך כבישנות שמלפנים, ואין נשאר בין השיניים ואין טעם נמשך. וכ"ה הגר" פיינשטיין (רבנות יובלות ח"ב סי' ר"ס) וכן הובא משם הגר"א קוטלר (עי' תשובות והנהגות ח"ו סו"ס קע"ו) שרק אם אי אפשר לחותכה אלא ע"י מגרדת, אז נחשב הגבינה כקשה. ובתשו' משנה הלכות (טו ט"ז) שא"צ להמתין 6 שעות לאחר גבינה צהובה בימינו, ומביא שם ש"כ"ה דעת הגר"מ פיינשטיין. באר משה (סו"ס פתחי הלכה עמוד ק"נ) דהגבינה של ארצות הברית הוא מתיר בלי שום חילוק ורק אם ישנם נקבים בגבינה שנעשו מחמת יושנם (כמו בגבינות שוויצריות, הולנדיות) אז יש להחמיר.

ובתשו' שב ורפא (סי' כו) שדעת הגר"מ הברשטאם שא"צ להמתין 6 שעות. וכ"ה דעת בעל רבבות אפרים (יגל יעקב הע' רמ"ז). ובמנחת אשר (שמות סי' סא אות ב') כתב: אין להחמיר בזה, וברור כשמש שבגבינה צהובה דידן הנמס בפה לא שייך כלל שישאר בין השיניים לאחר שעה, ופשוט גם דאין זה בכלל גבינה קשה שהפוסקים דברו בזה שהיה קשה מאוד, עד שנשאר לאחר שעות בין השיניים כמו בשר. וכ"ה דעת הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א.

בתשו' שולחן הלוי (ח"א פ' כב) בגבינה שיוצרה ו' חדשים לפני אכילה, אלא שתוך יום או יומיים מייצורה, נעטף בפלסטיק אטום ולא נשתנה הגבינה מאז. דעתו שאינו נחשב לגבינה קשה עיי"ש.

²²³ גבינות צהובות ומלוחות, ברובן אינו בגדר "גבינה קשה", כמו גבינה 'פיראוס', 'חרמון', 'מוצרלה', גבינה משולשת 'MUNSTER מואנסטאר, גבינות קשות ממש, כמו "פרמון", "קצ'קבאל" גבינה צפתית מקורית, וכן הגבינות השוויצריות, CHEDAR CHEESE, הולנדיות, עם הכשר טוב, השכיחים יותר בחו"ל, יש להמתין אחריהם 6 שעות כמו שכתב הרמ"א.

ק"ח. קטן עד גיל 3 צריך רק שיהיה הפה נקי מלכלוך המין השני ²²⁴.

ק"ט. מגיל 9-3 מרגילין מעט מעט, שעה אחרי שעה עד שש שעות ²²⁵. ויש סוברין שעד גיל 9 ימתין רק שעה אחת ²²⁶.

ויש הסוברין שמגיל 5-3 ימתין שעה, בגיל 5, ימתין 3 שעות ²²⁷.

ויש סוברין שמגיל 10-9, אם הם בריאים 6 שעות ²²⁸, ויש שנהגו להמתין רק מסעודה לסעודה ²²⁹.

----- מקורות וציטוטים ----- =

²²⁴ אמת ליעקב (סי' פ"ט) באר משה (ח"ח סי' לו) שבט הלוי (יו"ד ח"ד פ"ד) ס' יצחק יקרא (סי' שכ"ג א') תשו' משנה הלכות (ח"י סי' צ"ו). בגיל זה אינו בר הבנה ואין מצות חינוך.

²²⁵ תשו' באר משה (ח"ח סי' ל"ו) תשו' משנה הלכות (ח"י סי' צ"ו).

²²⁶ חלקת יעקב (יו"ד סי' ט"ז) חוט שני (שבת סו"ס שמ"ג) ודעת הג"ר מ"א פריינד (מרא דשמעתא סי' ש"צ) עד גיל 10-11 שעה אחת.

ודעת הגריש"א (אשרי האישי יו"ד סי' פ"ה) עד גיל 8, די בהמתנת שעה. מ'2-8 ימתין 3 שעות, 12מ' ימתין 6 שעות.

²²⁷ הגרי"ש אלישיב. תשובות והנהגות (ח"א תל"ה)

²²⁸ תשו' באר משה (ח"ח סי' ל"ו). תשובות והנהגות (ח"א תל"ה).

²²⁹ ראה לקט יושר (עמ' 35) אין להקפיד על הקטנים אם אכלו בשחרית בשר ובצהרים גבינה אע"פ שלא שהו כשיעור שש שעות, וגם אינו מוחה לאחרים שאינם מדקדקים במעשים, אבל לבנו היה מוחה מיד שהיה בר מצוה.

בס' דרכי הלכה (פ"ד ס"ק י"ג) כתב ששאל את כ"ק אדמו"ר הפני מנחם זצ"ל מגור אם צריך להקפיד שלא לתת לקטנים מאכלי חלב בארוחת ערב כשעדיין לא עברו 6 שעות מארוחת צהרים בשרי. והשיב שלפי זכרונו לא הקפידו על זה. ופעם אחת התבטא אאמו"ר בעל אמרי אמת זצ"ל ע"ז דזהו מה שאיתא יומא פ"ב. אמר רבה תרי חינוכי הוי. היינו קודם קטן שהגיע לחינוך, ואח"כ כשנהיה בר מצוה צריך לחנכו מחדש להוציא ממנו ההיתרים שהתירו לו בקטנו.

בתשו' דברי יציב (או"ח סי' רל"ו ד') עמא דבר להקל בקטן שאין צורך להמתין שש שעות.

פרק טו בשר וחלב על שולחן אחד

בשר וחלב על שולחן

קכ. שולחן שאוכלים עליו בשר, אין להניח עליו מאכלי חלב²³⁰, וכן להיפך.

שני מכירים

קכא. שני אנשים מכירים שאוכלים על שולחן אחד, אסור לאחד לאכול בשר והשני חלב, אלא אם יהיה היכר על השולחן, בכדי שלא יבואו לאכול זה מזה²³¹.

שומר לאדם אחד

קכב. אדם אחד שאוכל בשר על שולחן שיש עליו גבינה, י"א שאינו מועיל שומר²³². ובעת הצורך אפשר לסמוך על שומר²³³. ויש הסוברים שהיכר, יועיל²³⁴.

החלפת מפה

קכג. אכל חלב על השולחן, יחליף את המפה לפני שמעלה עליו בשר²³⁵.

שיש מטבח

קכד. בשיש המטבח, מקום שמכנינים מאכלים, מותר להניח מאכלי בשר וחלב²³⁶.

דבש וחלב

קכה. יש נוהגין לאכול דבש וחלב²³⁷.

----- מקורות וצינונים ----- =

²³⁰ שו"ע יו"ד סי' פ"ח ס"א. ובש"ך שם ס"ק א'.

²³¹ שו"ע יו"ד סי' פ"ח

²³² רע"א (סי' פ"ח) בשם גן המלך. מפני ששומר צריך להיות שם כל הזמן. דרכ"ת ס"ק ו'.

²³³ עיי' מעדני השולחן שם ס"ק ב'.

²³⁴ חכמת אדם כלל מ' סעיף י"א.

²³⁵ שו"ע יו"ד סי' פ"ט.

²³⁶ שו"ע יו"ד סי' פ"ח א'. איסור העלאת בשר וחלב במקום קבוע לסעודה (לא שייש).

ואם רגיל לטעום בשעת הכנת המאכלים, יש ליזהר, עיי' הג' יד אפרים סי' פ"ח.

²³⁷ כל בו (סי' נ"ב). שהתורה נמשלה לדבש וחלב כמ"ש דבש וחלב תחת לשונך.

ברכת עוגת גבינה

כמות קמח

קכו. עוגת גבינה שמעורב בו עד 12% קמח, מטרתו כדי לדבק ולייצב את צורת המאפה, וברכתו שהכל²³⁸.

קכו. כשעוגת גבינה נאפתה עם שכבה עבה של בצק או ביסקויטים, בבסיס או באמצע, מברך 'מוזנות'²³⁹.

עוגת גבינה לא נאפה

קכח. עוגת גבינה שהוכנה באופן שאפה שכבה דקה של בצק, או הניח שכבה דקה של ביסקויטים, ואח"כ שפך עליו כמות גדולה של גבינה – קצפת, ולא נאפה שוב,

מברך שהכל על הגבינה שהוא העיקר²⁴⁰, ואם מעוניין לאכול הביסקוויט, מברך שתי ברכות²⁴¹

----- מקורות וציונים ----- =

²³⁸ ישנם עוגות גבינה הנאפים היום בקונדיטוריות, שמכילים בסביבות 12 אחוז קמח, וראה מש"כ המשנ"ב (סי' ר"ח ס"ק מ"ג), אינו מברך ברכת המזון אא"כ היה מעורב בו קמח דגן אחד משמינית על כל פנים.

ואע"פ שלמראית עין נראה כעוגה מוזנות, אבל מכיון שמעט הקמח באה רק בכדי לייצב צורתו, ברכתו שהכל. במדריך כשרות בד"ץ עדה"ח השיעור 10% קמח.

²³⁹ כשנאפה הכל יחד, אפילו אם המילוי עיקר אצלו, מ"מ מין דגן חשוב ואינו בטל ולכן מברך מוזנות ופותר הכל (מג"א סי' קס"ח ס"ק ט"ו. משנ"ב שם ס"ק כ"ז וס"ק מ"ה. שבט הלוי ח"ד סי' כ"ג א', שמברך מוזנות על הכל).

²⁴⁰ שו"ע סי' קס"ח (סעיף ח') בענין ריקיין דקין עם מרקחת עליהם, וברכת המרקחת פותרת ובמשנ"ב (שם ס"ק מ"ה), דאין מתכון לאכול הרקיין ורק שעושין אותם כדי שלא יטנפו הידים מהמרקחת.

²⁴¹ אם מעוניין לאכול גם את הביסקוויט - עוגה, כיון שלא נאפו יחד, יברך מוזנות על העוגה ושהכל על הגבינה, כמבואר במשנ"ב (סי' קס"ח ס"ק מ"ה).

פרק טז מעלת היום

מעלת היום

קכט. אי" בירושלמי מכיון שקבלו ישראל את התורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם²⁴².

חשיבות היום

קל. חג השבועות הוא היום החשוב ויקר ביותר מכל השנה והאריכו בספרים הקדושים בענין מעלת, גדלות²⁴³, וסגולת יום זה²⁴⁴.

ריבוי מאכל ויין לכבוד יו"ט

קלא. ביום טוב צריך להרבות במיני מאכלים, יותר ממה שרגיל בשבת²⁴⁵, ולקבוע סעודה על היין²⁴⁶. בפרט בחג השבועות²⁴⁷.

----- מקורות וציטוטים ----- =

²⁴² ירושלמי (רי"ה פ"ד ה' ח') ר' מרשיאי בשם ר' אידי, בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא, אמר להן הקב"ה מכיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם.

בס' מטה משה (אות תר"צ) בכל קרבנות המועדים (אמור) אין כתיב ריח ניחוח כי אם בקרבן העומר ובשבועות, לומר לך שאפילו הוא קרבן שעורים מכל מקום מתקבל לריח ניחוח, וכל האוכל לחם צר ומים לחץ כדי ללמוד תורה, ניחוח הוא יותר מכל מור ולבונה.

²⁴³ שער הכוונות (דרושי שבועות ס"א א') שיש בו עליה לנפש ישראל יותר מכל השנה. בס' שפת אמת (תרמ"ט) היו"ט שבועות הוא החביב מכל הימים טובים וכו'. והג"ר שלמה קלוגר (שבועות דרוש ג') הנשמה מקבלת ביום זה כל אחת לפי מדרגתה, כל החידושי תורה מה שעתיד להבין ולחדש בכל השנה.

²⁴⁴ אי' במדרש (מד"ר במדבר ז') כשבאו להר סיני נתרפאו כל החולים. בס' אשרי האיש (ח"ג ס"פ ס"ו) מהגר"ש אלישיב שביום זה אפשר לבקש מהשי"ת רפואה שלימה על כל המחלות שבזמנים רגילים יתכן ולא היה להם רפואה, הזמן המוכשר לכך בשעת קריאת עשרת הדברות. סמך לו בפסיקתא דרב כהנא (פי"ב) אמר הקב"ה לישראל בניי היו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה

²⁴⁵ מג"א (סי' תקכ"ט ס"ק ד').

²⁴⁶ שו"ע (סי' תקכ"ט סעיף א'). במשנ"ב (שם ס"ק י"א), לקבוע כל סעודה על היין, היינו גם באמצע סעודה, מלבד מה שקדש על היין מתחילה.

גילוי ברעדה

קלב. בכל מועד, חייב אדם להיות שמח וטוב לב²⁴⁸, וביותר בחג השבועות, ישמח האדם מאוד ביום שמחת מתן תורה²⁴⁹.

ויגל ברעדה כי יום זה הוא ראש השנה לפירות האילן²⁵⁰.

יום דין על תורה

קלג. כתב השל"ה, חג השבועות הוא יום הדין על התורה של כל השנה²⁵¹. ועבודת ה'²⁵²

----- מקורות וציטוטים -----

²⁴⁷ פסחים (ס"ח): א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מ"ט יום שנתנה בו תורה הוא. ובהמשך כותב הגמ' רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא, אמר אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא.

²⁴⁸ רמב"ם (פ"ו מהל' יו"ט הל' י"ז). שו"ע סי' תקכ"ט (סעיף ב'). בתשו' כתב סופר (או"ח סי' ט"ל) כתב לכוון בסעודת יו"ט, לשם קיום מצות שמחה ביו"ט.

²⁴⁹ סדר היום. רוקח (סי' רצ"ה). של"ה מס' שבועות. עבודה"ק לחיד"א, מציינים את החובה לשמחה יתירה מכל חגים. בס' מעשה רב כתב שהגר"א מאוד שמח בשבועות, ותגדל לו השמחה יותר מכל רגל. יסוד ושרש העבודה (שער ט' פ"י) מה מאוד ראוי לאדם בחג הקדוש הזה לשמוח בלבבו יותר מכל החגים.

²⁵⁰ משנה ראש השנה. של"ה מס' שבועות. סידור ר"י עמדין.

²⁵¹ כתב השל"ה (מס' שבועות אות י"ט) הוא יום הדין על התורה של כל השנה, ומרומז בדברי חז"ל (ר"ה ט"ז) בעצרת נידונין על פירות האילן. הפירות הן הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, והעולם נידון ביום זה על התורה שניתנה בו שביטלו עצמם ממנה, בלא השלימם בתורה ומצוות כראוי.

²⁵² ס' מאור עינים (מקץ) שהנשמה מושפעת באיזה שכל יעבוד את השי"ת באותה שנה, וכתב השפת אמת (תרמ"ג וביים) בזה היום שהוא כולו תורה הוא עת רצון לעבודה שבלב זה תפילה. אלשיך (שמות י"ט) סגולת יום זה לקנות שלימות ואיכות רוחני כאילו היום עצמו קיים והווה תמיד.

פרק ז' רחיצה ביום טוב

חימום מים לרחיצת פניו

קלד. ביום טוב מותר לחמם מים בכדי לרחוץ בהם²⁵³ פניו ידיו ורגליו²⁵⁴, ואפילו אם אין המים ראויים לשתייה²⁵⁵, אבל לא ירחצם בבית מרחץ²⁵⁶.

חימום מים לרחיצת כל הגוף

קלה. אין להחם מים לרחוץ כל גופו²⁵⁷ אפילו אם בפועל אינו מתרחץ בבית אחת²⁵⁸.

רחיצת כל גופו

קלו. אסור לרחוץ כל גופו ביו"ט, גם אם הוחמו המים לצורך שתיה או לרחוץ פניו ידיו ורגליו²⁵⁹.

רחיצה במים שהוחמו מעיו"ט

קלו. לדעת הב"י, במים שהוחמו מעיו"ט, מותר לרחוץ כל גופו אפילו כאחד, אבל בבית המרחץ אסור²⁶⁰. ולדעת הרמ"א, אסור בכל ענין וכן נוהגין²⁶¹. אבל אבר אבר מותר²⁶².

----- מקורות וציונים ----- =

²⁵³ משנה ביצה כ"א: כבית הלל. שו"ע סי' תקי"א סעיף ב'.
²⁵⁴ במשנה ביצה אי' מים לרגליו. והמחבר כתב ידיו.. ובמאירי ביצה, פניו ידיו ורגליו. וכ"ה בבבגי ישע. בה"ל סי' תקי"א ד"ה ידיו. עולת שבת (ס"ק ב') אי' ידיו ורגליו.
²⁵⁵ רבינו ירוחם (גי' ח"א) א"ר ס"ק ג'. משנ"ב (ס"ק ח').
ואפילו אם הוחם המים בכדי לרחוץ כל גופו, דעשה איסור בזה, לא קנסוהו על רחיצת פניו ידיו ורגליו, בה"ל ד"ה להחם.
²⁵⁶ ב"י דחיישינן שמא יבא לרחוץ שם כל גופו. משנ"ב (ס"ק ט').
²⁵⁷ שו"ע תקי"א (סעיף ב'). דרחיצת כל גופו אינו נחשב שוה לכל נפש רק למעונגין הרגילין בזה. תוס' ביצה כא: ד"ה לא יחם. מרדכי (פ"ב סי' תר"פ). חינוך (מצוה רח"צ). משנ"ב (ס"ק י"ב). ודעת הרמב"ם (פ"א הל' ט"ז) והגאונים, שהוא מדרבנן, ונפק"מ גבי חולה שאין בו סכנה. שעה"צ (ס"ק ט').
²⁵⁸ שו"ע שם, דבמים שהוחמו ביו"ט אסור לרחוץ בכל גווני. משנ"ב (שם ס"ק י"א).
²⁵⁹ חמד משה (ס"ק ד'). שו"ע הגרש"ז (סעיף א'). משנ"ב (שם ס"ק י"ב).
²⁶⁰ שו"ע סי' תקי"א (סעיף ב'). דרחיצה ביו"ט קיל טפי מבשבת, משנ"ב (ס"ק טו).
²⁶¹ טור ורא"ש (פ"ב סי' ט"ו). שאין מחלקין בין שבת ויו"ט
²⁶² ח"י רשב"א שבת מ. ד"ה ואין צריך. ריטב"א. א"ר (ס"ק א'). משנ"ב (ס"ק י"ח). אבר אבר לכלי עלמא מותר לרחוץ.

מקלחת צוננת למצטער

קלח. המצטער מחום או מזיעה, מותר להתקלח ביו"ט בביתו במים צוננים²⁶³.

חימום מים לרחיצת תינוק

קלט. אסור לחמם מים לצורך רחיצת תינוק אפילו על ידי נכרי²⁶⁴, אבל אם צריך מים לבשל מותר להרבות בשבילו²⁶⁵. ובמקום חולי קצת, יש להתיר²⁶⁶.

רחיצת תינוק ביו"ט

קמ. מותר לרחוץ תינוק במים אפילו אם הוחמו על ידי ישראל ביו"ט²⁶⁷. ויש מחמירין²⁶⁸.
ואסור לחמם מים במיוחד לרחיצת התינוק אלא ישתמש במים שמחמם לשתייה או לשטיפת כלים²⁶⁹. ומותר לרוחצו ממים של הדוד שמש²⁷⁰.

מים שהוחמו בדוד שמש

קמא. מים שהוחמו ביו"ט בדוד שמש, או בוילר המחובר לשעון שבת, אין לרחוץ בהם את כל גופו²⁷¹.
ויש שסוברים שמים שנתחממו בלא פעולה ביו"ט, נחשבים כחמין שהוחמו מבעוד יום²⁷².

----- מקורות וציונים ----- =

²⁶³ תשו' אגרות משה (או"ח ח"ד סוסי' ע"ד): כשמצטער מחום היום, רשאי להקל להתקלח בצוננין.

²⁶⁴ דלתוס' ורא"ש שבת (פ"ג ס"ז), הוי איסור דאורייתא, דרחיצת כל הגוף אינו שוה לכל נפש ועל ידי עכו"ם הוי שבות, וגם לפוס' דהיא איסור דרבנן הוי שבות דשבות.

²⁶⁵ כל בו (ס"י נ"ח). רמ"א שם. ולכתחילה יוסיף המים בסיר לפני שמעמידו על האש משנ"ב (ס"ק יד), שעה"צ (ס"ק י"ח).

²⁶⁶ ח"א כלל צ"ה י'. משנ"ב (שם ס"ק י"ג).

²⁶⁷ מרדכי (פ"ב ס"י תר"פ). רמ"א שם, לקטן מותר דהיינו רביתה, משנ"ב (שם ס"ק י"ב). ואפילו אם ישראל עבר וחיממו, או הוחם לפניו ידיו ורגליו משנ"ב שם. לכן כשחל יו"ט ביום ראשון, ובשבת לא רחצו את התחנוק, ובימינו הרבה תינוקות רוחצים אותם בכל יום במים חמים, ועכ"פ כל יומיים, יהיה מותר גם ביו"ט באופן הנ"ל.

²⁶⁸ שו"ע הגרש"ז מביאו משנ"ב (ס"ק י"ח).

²⁶⁹ רמ"א ס"י תקי"א סעיף ב', ובמשנ"ב (שם ס"ק י"ב ו"ח).

²⁷⁰ עיי' בסעיף הבא.

²⁷¹ תשו' אגרות משה (או"ח ח"ד ס"י ע"ה א'). תשו' אור לציון (ח"ג פ' כ"א א').

רחיצת פניו במי דוד שמש

קמב. רחיצת פניו ידיו ורגליו במים חמים מהברז, דוד שמש, נחלקו הפוסקים אם מותר ביו"ט²⁷³.

סבון, סחיטת שערות

קמג. כשרוחצים בדרך המותר מותר להשתמש בסבון נוזלי, ויזהרו לא לסחוט שערות²⁷⁴.

----- מקורות וציונים -----

²⁷² שש"כ (פי"ד הע' י"ב) שדעת הגרשז"א כהגהות רעק"א (סי' שכ"ו ס"ק ב' על מג"א ס"ק ד') שמים שמתחממים בלא פעולה בשבת, נחשבים כחמין שהוחמו מבעוד יום ואינם כחמים שהוחמו לצורך דבר המותר. ובתשו' שבט הלוי (ח"א סי' נ"ח, ח"ד סי' ל"א) שהסומך להקל כדעת רעק"א יש על מי לסמוך.

²⁷³ דעת הגרשז"א (שש"כ פ' פ"א הע' קל"א) שמותר לעשות כן שהמים שנכנסים מתערבים במים הקיימים ומשתמש בהכל, וכ"ה הגר"ש ואזנר (ח"ד סי' כ"ג) שמותר לעשות כן שבישול בדוד שמש נחשב בישול בתולדות חמה איסורו דרבנן, ופסיק רישיה דלא איכפת ליה. וגם אינו נעשה בידים אלא כגרמא.

ודעת הגריש"א (לקט הלכות יו"ט פי"ג הע' כב) שאסור משום שגורם שייכנסו מים צוננים לדוד שמש ויתחממו שם, ובישול זה אינו נצרך לו כלל.

²⁷⁴ שו"ע סי' שכ"ו משנ"ב (ס"ק כ"ד).

פרק יח כמה מהלכות יו"ט

כירה חשמלית

קמד. כירה חשמלית המופעלת ע"י שעון שבת ביו"ט, מותר לבשל עליה ביו"ט.²⁷⁵

קמה. אבל אסור להקטין או להגדיל את מידת חומה, מכיון שכל שינוי במידת החום נעשה בדרך כלל ע"י כיבוי של חוט מלובן והבערתו של חוט אחר במקומו.²⁷⁶

כיריים עם שסתום בטחון

קמו. כיריים גז עם שסתום בטחון (מפסיק אספקת גז כשהלהבה נכבה) מותר להדליקה (מאש דלוקה) ביום טוב.²⁷⁷

תה

קמו. ביו"ט מותר להכין תה בכלי, או משקית תה, ואין בזה משום בורר.²⁷⁸

קילוף פרי ירק

קמה. מותר לקלף פירות וירקות בעזרת מקלף, שאין הדרך לעשות לימים רבים.²⁷⁹
ומותר להשתמש במועך תפוח"א.²⁸⁰

----- מקורות וציונים ----- =

²⁷⁵ שמירת שבת כהלכתה (פ"א סעיף ל"ג).

²⁷⁶ העברת המתג לרמת חום אחר, גורם בכך שיתלהטו סלילים נוספים, ומוליד בהן אש, ואינו דומה להגדלת הלהבה בכיריים של גז שמוותרת כיון שאינו יוצר אש חדשה אלא רק מגדיל את האש הקיימת. ע"י שו"ע (סי' תק"ב סעיף א'), הגרשז"א שש"כ (פ"א הע"י פ"ח) ²⁷⁷ שבט הלוי. הגריש"א. בס' תשובות מבי מדרשא (ח"א סי' נ"ז) מדברי המג"א (סי' תק"א ס"ק י"ג) מש"כ בשו"ע (שם סעיף ו') אבל מסיקין בכלים שלימים, דהנעשה תוך כדי הבערה ואינו פעולה בפני עצמו, מותר. ועוד יש לצרף דהוי מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותם מעיו"ט, דמותר ואין מורין כן (רמ"א סי' תק"ט א'). וכן יש שהייה מההדלקה.

²⁷⁸ בה"ל סי' תק"י מותר ליתן, דהוי אוכל נפש ואף שהוא ע"י כלי, דרך לעשותה לפי שעה. שש"כ (פ"ד סעי' ט"ו). גם ישנם שמעדיפים תה טרי שמכינים סמוך לשתיה יותר מתמצית שמכינים לפני יו"ט.

²⁷⁹ תשו' באר משה (ח"ח סי' ר"ג). שש"כ (פ' ד' י"א).

סינון אטריות

קמט. מותר לסנון אטריות לאחר בישולם, במסגרת המיועד לכך, דלא היה אפשר לסנון מעיו"ט²⁸¹.

טחינת פירות

קנ. טחינה אסורה ביו"ט אלא בדבר שיפגם אם יכינו בערב יו"ט²⁸².
לכן פירות וירקות שטמעם פג מעט בלינת לילה, מותר לטחון ולדוך ביום טוב²⁸³.
ויעשה את הטחינה בשינוי²⁸⁴.
ואוכל שאם יטחון אותו יפוג טעמו לגמרי (כגון שום, בצל, בננות, אבוקדו), יכול לטחון כרגיל²⁸⁵.

----- מקורות וציונים ----- =

²⁸⁰ מאכל שנתבשל ונתמעך במקצת אין בו טחינה (סי' שכ"א) ובס' אבן ישראל שהגרי"י פֿישר היה מתיר למעוך תפוז"א מבושלים במועך רגיל.

²⁸¹ מג"א סי' תק"י, מביאו המשנ"ב (שם ס"ק יב), דאם לא היה אפשר לסנון מעיו"ט מותר לסנון אפילו במסגרת. וכ"כ הגרשז"א אויערבאך (שש"כ תיקונים ומילואים פ"ד הע' כא).

²⁸² שו"ע (סי' תצ"ה סעיף ב'). שטחינה ביו"ט אסור מדרבנן, מפני שאדם רגיל לטחון הרבה בפעם אחת, וא"כ יטרד כל היום בעבודתו וימנע משמחת יו"ט.

ויש פוסקים (ט"ז סי' תצ"ה ב', א"ר ס"ק ט', מהרש"ל יש"ש פ"ג סי' א') שסוברים שאיסורו דאורייתא. ולא התירה התורה באוכל נפש רק מה שהוא דרך לעשות לאותו היום, ראה משנ"ב (סי' תצ"ה ס"ק י"ג). ובשו"ע סי' תק"ד סעיף א'.

²⁸³ שו"ע (סי' תק"ד סעיף א)

²⁸⁴ רמ"א (סי' תק"ד סעיף א'). ובמשנ"ב (שם ס"ק י"א) מבאר משום דיש פוסקים המחמירים ואומרים דגם בתבלין המפיגין טעם אין היתר לטחון ביו"ט כדרך וכו'.

ובכל גוני אין נוהגין לדוך ביו"ט אלא ע"י שינוי, שמתוך כך יהיו העם זכורים שאסור לדוך רק מה שצריך לאותו היום.

שינוי הוא שמרסק ע"ג השולחן, מפה, לא בכלי, או שיחזיק את המגרת בצורה הפוכה, או שיהפוך את הצלחת שעליו מגרד. עיי"ע משנ"ב (סי' תק"ד ס"ק י"ט)

²⁸⁵ שעה"צ סי' תק"ד ס"ק י"ח.

פרק יט
פנינים על חג השבועות
מאת הגה"צ רבי שמחה בונם ליברמאן
בעל ה"בשבילי אורייתא"

לפי מדרגתו בטהרה

בגמרא שבת (פז). בסוגיא דמתן תורה איתא דלשיטת ר' יוסי בז' בסיון ניתנה תורה ויום אחד הוסיף משה מדעתו, מדעתו דייקא.
ו"ל הרמז בזה עפ"י מה דאי' בשבת (לא). עה"פ (ישעיהו לג, ו) "והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמה ודעת יראת ה' היא אוצרו", "דעת" זה סדר טהרות. וזהו שהוסיף יום אחד מדעתו, היינו לפי דעתו ומדרגתו של משה רבינו בטהרה הוצרך להוסיף יו אחד לפרישה ולטהרה.

לפי מדרגתו בדעת הנעלם

ואולי יש לומר עוד, ע"פ מה דאי' בספר מאור עינים (סוף הליקוטים) על מה דאיתא בנדרים (לה). נ' שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חוץ מאחד, שנאמר (תהלים ח ו) "ותחסרהו מעט מאלוקים". ע"כ. והקשה במאור עינים למה אמרו תחילה כולן ניתנו למשה דמשמע שגם שער החמישים בכלל ואח"כ אמר חוץ מאחד, והכי הו"ל למימר ארבעים ותשע ניתנו למשה. ומבאר שם באורך עפ"י משל, לאדם שמפלפל ומבין בדעתו איזה סברא ונכנס לאיזה סברא דקה ומתוקה בעומק פלפולו ושכלו, אשר אי אפשר לבארה בפה מתוך דקותה ונשאר בבחינת שכל בלא דיבור, והם ב' בחינות, הדעת הגלוי והנעלם. וכן י"ל דבאמת ניתנו למשה רבינו כל החמישים שערים אלא ששער הנ' הבין וידע שאותו א"א להשיג באופן של דעת הגלוי.
ולפ"ז י"ל דבג"י די להם במנין שאנו מונין מ"ט ימים בספירת העומר לטהרינו מקליפותינו של מ"ט שערי טומאה ולהיות ראויים להיכנס למ"ט שערי בינה. אבל משה רבינו שניתן לו אף שער הנ' הוצרך להוסיף יום אחד מדעתו לפי מדרגתו וגודל דעתו.

כפה עליהם ההר כגיגית

י"ל מהו כפה עליהם ההר כגיגית (שם) שהראה להם הקב"ה שבלא קבלת התורה הם במדרגה פחותה מעפר ואדמה בתחתית ההר, כי הגוף יצירתו מאדמה ורק בכח התורה מתעלה.

שבועות אינו מתן תורה, לא לפי התאריך ולא לפי הספירה

במג"א (סי' תצ"ד) הביא קושית העשרה מאמרות, שכיון שיציאת מצרים היתה בחמישי בשבת (לפי הברייתא הראשונה דלעיל) ולכו"ע בשבת ניתנה תורה, נמצא שקבלת התורה היתה ביום נ"א לספירה ולא כמו שאנו מציינים אותו ביום החמישי לספירה (ולפי ר' יוסי שבז' בסיון ניתנה תורה לישראל, אם כן חג השבועות אינו בזמן מתן תורה לא לפי הספירה של הימים ולא לפי התאריך).

ותריץ העשרה מאמרות דבא לרמוז ליום טוב שני של גלויות, שחל ביום הנ"א כמו מתן תורה של יציאת מצרים.

והקשה החק יעקב דא"כ יהיה יום השני עיקר היום טוב, ובני ארץ ישראל שעושין רק יום ראשון מאי איכא למימר. ע"כ. ועיי"ש מה שיישב בזה, שאכן בזמן שקידשו עפ"י הראיה, לא היה חג השבועות תלוי אלא בספירת העומר, אבל היום כיון שיוצא תמיד בו' סיון לכן אומרים וזמן מתן תורתנו.

ואולי אפשר לומר, דגם לר' יוסי שניתנה תורה בז' סיון, עכ"ז קבעו את יום ו' סיון ליו"ט, כיון שרצון השי"ת לפני שהוסיף משה רבינו יום אחד מדעתו, היה ליתן את התורה ביום זה.

או י"ל עפ"י מה שאומרים בהגדה של פסח "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו", והקשו וכי מה תועלת היא לנו בהתקרבות לפני הר סיני לחוד. ופירשו בזה, שע"י הקירוב פסקה זוהמתן (שבת קמו). וזה עצמו תועלת הקירבה לפני הר סיני.

ולפי"ז יש אפשר לומר שקירוב זה היה ביום השישי לחודש סיון, ביום המיועד למתן תורה כבר מבריאת העולם (ראה רש"י בראשית) וכיון שדבר טוב הניתן משמים אין נוטלים, ממילא נשאר יו"ט ביום הזה, ו' בסיון.

אמנם אפשר ש'קרבנו לפני הר סיני היה ביום חמישי בסיון שב הקריבו קורבנות, כדכתיב (שמות כד ה, ה) "וישכם בבוקר ויבן מזבח תחת ההר ... וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות", "וישכם בבוקר" בחמשה בסיון (רש"י) ואותו היום נכנס לברית כמבואר ברש"י (פסוק ו) ולפי זה יש לפרש מה שאמרו (פסוק ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, למרות שכבר לפני כן נכנסו בברית, ומה שהוסיפו בזה.

וי"ל שאחר שנכנסו לברית בחי' קרבנו לפני הר סיני הרגישו בעצמם שהקבלה הראשונה שלפני הברית, לפני שהגיעו לדרגת ישראלים לא הייתה קבלה מספיקה, ועתה, כשהתחילו להרגיש ולראות בנועם זיו עליון, קיבלו עליהם שנית את ההתחייבות הזאת ביתר שאת.

ולפי"ז י"ל עוד שכיון שראו שעדיין חסר להם בהכנה למתן תורה, לכן רצו להוסיף להם עוד יום אחד לפרישה והיה זה כענין י'ב שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת' (אבות ג יא) שהיא הכנה הטובה ביותר לקבלת התורה.

ועל דרך ביאור כ"ק מרן אדמו"ר ה'אמרי אמת' זצ"ל (כי תשא תרס"ט) בהא דאמרו (ברכות נה.) אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר (דניאל ב כא) "יהב חכמתא לחכימין" ע"כ. והקשה האמרי אמת, מהי החומה הראשונה. ותירץ דהיינו מה דכתיב (תהילים קיא י) "ראשית חכמה יראת ה'". וגם כאן, במתן תורה, כיוון שיום זה שהוסיפו לפרישה הוא בבחינת י'הב חכמתא לחכימין, ועושה אותן ראויים לקבל עוד חכמה – חכמת התורה – ולכן נחשב יום זה ליום טוב של קבלת התורה.

פנינים

מהרב יצחק מאיר ברכיה ליברמאן

איידך זיל גמור

במס' שבת (ל"א). נכרי שבא לפני הלל ואמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת וכו' גייריה. אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה ואיידך פירושה הוא זיל גמור. אי' במהרש"א, רגל ויסוד אחד.

ויש להבין, א. מדוע אמר לו רק מצות ואהבת לריעך כמוך, מכל התרי"ג מצוות.

ב. מדוע אמר לו הלל באופן השליחה, דעלך סני לחברך לא תעביד ולא החיובי.

ג. מדוע זיל גמור? הרי הוא מבקש את הכל 'ברגל אחת'.

אלא שהלל הסביר, שאצל גוי, גמ"ח מעשה נחמד, פילנתרופיה, אבל יהודי נתן מכוח ציווי התורה,

ולכן אמר קודם סור מרע, תימנע מלעשות רע לחברך, בהבנה כנכרי תבין רק סור מרע 'לא תעביד' ובאמת זו כל התורה. וזיל גמור, לך ללמוד תורה ותבין איך לקיים מצות ואהבת לריעך כמוך באמת, כמו שהתורה אומרת ולא כמו שהרגשות שלך מוליכים אותך.

ואם תרצה באמת להגיע ל'איידך פירושא' פירוש השני של 'מה דסני עלך', היינו ואהבת לריעך וכו' לקיים מצות בגלל ציווי ד' לא בגלל נטיות לב, כמו"ש ר"ע זה כלל גדול בתורה, שהתורה אומרת איך להתנהג. אז, זיל גמור אתה חייב ללמוד לדעת מה רצון ד' בכל מצוה.

כמה זמן ארך מעמד קבלת התורה

אי' בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ו) בשש שעות ביום קבלו ישראל את הדברות ובתשע שעות ביום חזרו ישראל לאהליהם וכו'. נמצא שמעמד מתן תורה בהר סיני ארך שלש שעות.

ובכדי להבין איזה שעה היה אז, ראה פרדר"א (בפרק מ"א): שהיום כפול כלילה עי"ש. והיינו שהלילה היה 8 שעות והיום 16 שעות.

והנה אם הלילה היה משעה 8 בערב עד שעה 4 לפנות בוקר. נמצא שהיום שהתחיל בשעה 4,

"שש שעות ביום" הוא שעה 10 לפנה"צ. ומעמד קבלת התורה ארכה 3 שעות, היינו משעה 10

עד שעה 1.00 בצהריים.

(מ"ב"י מדרשא)

וימד לה שש שעורים (רות ג' ט"ו)

ברש"י (רות ג' טו) רמז לה, שעתידי לצאת ממנה בן שמתברך בשש ברכות, רוח חכמה ובינה עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'. ובתרגום שם, ששה צדיקים יעמדו ממנה. וכשבאתה רות אל נעמי, אמרה לו (רות ג' יז) שש השעורים נתן לי כי אמר אל תבואי ריקם אל חמותיך.

וכי היכן מצינו בפסוק שאמר לה בועז אל תבואי ריקם.

יתכן, שרות לא רצתה לגלות רמז ברכת בועז אליה, ולכן הסתירה הענין, ותיצרה את עובדת הימצאות ששה שעורים בזה שבועו לא רצה שתבוא ריקם לבית חמותה. אבל רמז הברכות שמרה בליבה לבלתי גלות לאיש. ואז חלה הברכה.

(מ"ב"י מדרשא)

רחל עיקרה של בית

ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים, יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל (רות ד' י"א)

וברש"י שם: אע"פ שהי' משבט יהודה ומבני לאה, מודים הם על רחל שהייתה עיקרה של בית והקדימו רחל ללאה (רות רבה ז' י"ב)

ויש להבין מדוע באמת בדיוק כאן הקדימו הזקנים את זכות רחל קודם, הרי היה להם להזכיר זכות אבות והיינו לאה הסבתא, קודם.

אלא שטמוון כאן מסר עמוק בברכת הזקנים.

אם נתבונן מעט בדרכי חיי רחל אמנו שנמנע ממנה בתחילה מלהינשא ליעקב אבינו, ולאחר מכן חיכתה זמן עד שנפקדה בבן עד שאמרה ואם אין מותה אנכי (בראשית ל' א). וגם נסתלקה בגיל צעיר (רבינו בחיי)

לעומתה, אחותה לאה שנישאה ראשונה, ומיד ילדה בנים, והאריכה ימים יותר.

כלפי חוץ, יכול היה להיווצר רושם בלב אנשים שהיותר מצליח וחשוב, הינה לאה.

אבל באמת אומרים לנו חז"ל שרחל הינה "עיקרה של בית", שבשבילה נדווג יעקב עם לבן, וזה היה הייעוד הגדול של יסוד עם ישראל, אע"פ שרחל עברה כמה תלאות.

רות עברה תקופה קשה, מיתת בעלה, ורק עכשיו נכנסה לעול מלכות שמים, ולפניה ייעוד עצום להיותה אמא של מלכות בית דוד שעתידי לצאת ממנה.

וגם למחרת נישואיה עם בועז נסתלק בועז, כדאי במדרש (זוטא) ובילקוט (רות ד'. רמז תר"ח), ונשארה אלמנה. ניתן לשער מה אמרו הבריות כשישמעו שנסתלק בועז, שמן הסתם היה בעוון קחתו את רות ודרשת "עמוני ולא עמונית" (רש"י רות ד' א').

לכן אמרו הזקנים לרות, כמו שרחל אמינו, אע"פ שמבחוץ יכול היה להיות נראה פחות מוצלח וחשוב, אבל חשבונות שמים שונים הם לחלוטין, ורחל הינה "עיקרה של בית", השורש, עמוד התווך, והחשובה,

כך גם אמרו לרות אע"פ שעברו עליה קשיים, ועוד תעבור קשיים, תזכור תמיד את "העיקר", את רצון ד' בכל ענין, מה שבשמים מחשיבים "עיקרה של בית" וכך תצליח להקים את מלכות בית דוד, ולבנות את בית ישראל.

(מביי מדרשא)

ותקח נעמי את הילד (רות ד' ט"ו)

יש להבין מדוע לקחה נעמי את הילד (עובד) ותשיתהו בחיקה. הרי יש לו אמא, את רות הצדיקת.

ועוד יש להבין מה משמיענו בזה במגילת רות, בוודאי אין כאן סיפור מעשה פשוט של סבתא המקרבת נכדה.

אלא יתכן, שהיות וראתה נעמי שכאן בילד הזה טמון המשך שושלת מלכות בית דוד לכן רצתה לקחתו ולהכניסו מקטנותו לתוך בית שהיה בו מסורת אבותיהם הקדושים, אבי אבות שושלת בית דוד.

ובוודאי מעלת בע"ת וגר צדק גדול ונפלא עד מאוד, ובפרט שמדובר באמא של מלכות אשר אין לנו מושג כלל בגדלות אישיות של רות.

אבל מסורת אבות והמשך שושלת, תנאי בשורש הנפש היא. לכן לקחה נעמי כבר מגיל ילדות, זמש"כ ותקח נעמי את "הילד". לגדלו ולחנכו בדרך סבא.

והראי, שאמרו ילד בן לנעמי, הנה הוא ממש נולד וגדל אצל נעמי.

וביותר ממשיך הכתוב לייחס מיד את תולדות פרץ, חצרון, וכו' לומר, אכן המשיך את מורשת אבות בשלימות מהשורש.

(מביי מדרשא)

